ស្រី

ហិតោបទេស

ភាគទី ៤

ឈ្មោះ "សន្តិភាព"

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស. ២៥៣៨

នារាយណបណ្ឌិត

ស្រី

ហិតោបទេស

ភាគទី ៤

ឈ្មោះ “សន្តិភាព”

ភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ វីរិយបណ្ឌិតោ
ជា
អ្នកបកប្រែចេញពីភាសាសំស្ក្រឹត

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស ២៥០៣ គ.ស ១៩៦០

ចារឹកឡើងវិញ៖ ណុល ដារ៉ា
២០០៩

បញ្ជីរឿង

កថាមុខ		ទំព័រ ក
៤. សន្តិភាព		៣
កថាទី ១	រឿងអណ្តើក និងហង្ស	៤
កថាទី ២	រឿងត្រី ៣ រូប	៤
កថាទី ៣	រឿងពាណិជ, ភរិយា និងអ្នកបម្រើ	៥
កថាទី ៤	រឿងកុក, ពស់ និងស្ការ	៦
កថាទី ៥	រឿងកណ្តុរ និងតាបស	៨
កថាទី ៦	រឿងកុក និងក្តាម	៩
កថាទី ៧	រឿងព្រាហ្មណ៍វាយបំបែកក្រឡ	១១
កថាទី ៨	រឿងសុន្ទះ និងឧបសុន្ទះ	១២
កថាទី ៩	រឿងព្រាហ្មណ៍ និងអ្នកលេង	១៨
កថាទី ១០	រឿងសីហៈ, ក្អែក, ខ្លា, ចចក និងឧដ្ឋ	១៩
កថាទី ១១	រឿងពស់ និងកង្កែប	២១
កថាទី ១២	រឿងព្រាហ្មណ៍ និងស្ការ	២៧

_ក_

កថាមុខ

នេះហិតោបទេសភាគទី ៤ ។ ការដែលបានធ្លាក់មកដល់ដៃអ្នកអានទាំងឡាយ ខ្ញុំរីករាយសប្បាយចិត្តណាស់ ព្រោះបំណងដែលខ្ញុំតាំងចិត្តមកយូរយារណាស់ហើយនោះ បានសម្រេចក្នុងថ្ងៃនេះហើយ បំណងនេះទុកជាយឺតយូរបន្តិចក៏មិនឈ្មោះថាស្កុនដំណើរទេដែរ ។ ខ្ញុំសូមអរគុណអ្នកអានដែលយកចិត្តទុកដាក់អានតក្នុងទីនេះផង ។

អស់លោកអ្នកអានទាំងឡាយ គង់បានជ្រាបហើយថា “ហិតោបទេសនេះ” លោកចែកជា ៤ ភាគ ។ ការបែងចែកជា ៤ ភាគនេះ ព្រោះលោកយល់ឃើញថា “ជីវិតមនុស្សម្នាក់ៗមានគ្រោះថ្នាក់ច្រើនបែបយ៉ាងណាស់ ច្រូងច្រាងដូចបន្លាដែលនៅព័ទ្ធជុំវិញខ្លួនយើង គ្រាន់តែភ្លាត់ងាកខ្លួនបន្តិចក៏ប៉ះមុតបន្លា” ។ ដើម្បីនឹងរក្សាខ្លួនឲ្យប្រព្រឹត្តិទៅដោយសុវត្ថិភាព ឬនឹងសម្ងួបខ្លួនឲ្យរលុង កុំឲ្យប៉ះបន្លា គឺឧបសគ្គក្នុងជីវិតនោះៗ ត្រូវមានក្បួនខ្នាតគ្រប់ប្រភេទគ្រោះថ្នាក់ ទុកជាប្រទីបអុជទ្រោលបំភ្លឺឲ្យមើលឃើញផ្លូវ ឲ្យមើលឃើញច្រកល្ហក ល្មមនឹងគេចដើរទៅឲ្យបានសុខស្រួល ។ មុនដំបូង លោកពោលពីការគប់មិត្ត ព្រោះមិត្តនៅក្នុងលោកនេះ មានច្រើនបែបណាស់ មានកល្យាណមិត្ត និងបាបមិត្តជាដើម បើយើងស្គាល់ការគប់មិត្តហើយ លោកប្រដៅឲ្យស្គាល់ការបំបែកមិត្តទៀត ព្រោះថាបើយើងមិនស្គាល់ការបំបែកមិត្តទេ យើងនឹងត្រូវគេបំបែកសាមគ្គីអំពីកល្យាណមិត្តយើងបាន ខ្លួនយើងនឹងធ្លាក់ទៅក្នុងជ្រោះជ្រៅគឺសេចក្ដីទុក្ខ ដែលកើតពីការបែកសាមគ្គីនោះ នាំឲ្យអន្តរាយដល់ខ្លួន ដល់ត្រកូល និងដល់ប្រទេសជាតិ រួមសេចក្ដីឲ្យខ្លីមកគឺលោកប្រដៅឲ្យមានសាមគ្គី និងឲ្យស្គាល់ធម៌ជាសត្រូវដល់សាមគ្គី គឺការញុះញង់ ។ យើងច្រើនតែស្រែកប្រាប់គ្នាថា សាមគ្គីៗ!!! តែយើងច្រើនមិនស្គាល់ការញុះញង់បំបែកសាមគ្គី ហើយយើងត្រូវគេញុះពន្យុះឲ្យយើងបែកសាមគ្គីគ្នា ហេតុដូច្នេះហើយ បានជាលោកពោលពីការគប់មិត្ត ហើយលោកពោលពីការបំបែកមិត្តទៀត ព្រោះសាមគ្គីមានការញុះញង់ជាសត្រូវ ។ ការញុះញង់បំបែកសាមគ្គីនេះ តាមពាក្យបាលីលោកហៅថា៖ “សង្ឃភេទ ការបំបែកពួក, បំបែកក្រុម, បំបែកសង្គម, ឲ្យបែកចេញពីគ្នា”។ មានអំណាចខ្លាំងណាស់ មានឫទ្ធិខ្លាំងណាស់ អាចបំបែកសាមគ្គីដែលជាធម៌ចងបាច់គ្នា ជាធម៌រួបរួមគ្នាបង្កើតសេចក្ដីសុខ ឲ្យសាបសូន្យទៅបាន ទើបបានជាលោកចាត់ថា ការញុះញង់មានទោសធ្ងន់ណាស់ ធ្ងន់ក្រៃលែងធ្ងន់ ។ តទៅទៀត, លោកពោលពីវិវាទទាស់ទែងគ្នា ដោយលោកយល់ឃើញថា វិវាទនេះជាទោសធំមួយទៀត ហើយមិនអាចចៀសវាងបានដោយងាយផង ដោយប្រការទាំងពួង ថាបើកើតមានវិវាទគ្នាហើយ ត្រូវប្រញាប់ប្រញាល់ស្វែងរកមធ្យោបាយផ្សះផ្សាឲ្យបានរលត់ស្ងាប់ទៅវិញឆាប់ ដើម្បីរក្សាសន្តិភាពគឺសេចក្ដីសុខត្រជាក់ត្រជុំឲ្យមានជីវិតរស់នៅដោយប្រពៃ ព្រោះការសំខាន់បំផុតត្រង់

សេចក្តីសុខនេះឯង ។ សន្តិភាព គឺសេចក្តីសុខត្រជាក់ត្រជំនេះ នរណាៗក៏ពោលថាចង់បានគ្រប់គ្នាឥតប្រកែកបានឡើយ បានជាលោកពោលពីការវិវាទហើយ លោកពោលពីគណសន្និគឺការចងបាច់គ្នាឲ្យកើតសុខទូលំទូលាយត្រឡុងត្រឡាយទៀត សមដូចជាពាក្យដែលលោកពោលទុកថា "ហិតោបទេសនេះ មានដល់ទៅ ៤ ភាគក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែដែលថាបួនៗ នេះ គ្រាន់តែជាតួលេខរាប់ចំនួនឲ្យឃើញច្រើនៗប៉ុណ្ណោះទេ ឯសេចក្តីពិតនោះ មានតែមួយគត់ គឺគណសន្និ ការចងបាច់គ្នានាំឲ្យមានសន្តិភាព សេចក្តីសុខត្រជាក់ត្រជំនេះតែប៉ុណ្ណោះឯង ។

ខ្ញុំជឿជាក់ថា លោកអ្នកអានទាំងឡាយដែលបានមើលហិតោបទេសទាំង ៤ ភាគហើយ នឹងបានឃើញព្រឹត្តិការណ៍ក្នុងជីវិតមនុស្សម្នាក់ៗថាមានដូចម្តេចខ្លះ ហើយមុខជាចាំនូវនិទាន និងសុភាសិតទាំងឡាយនោះៗ យកមកទុកជាគតិប្រចាំជីវិត ដើម្បីទុកប្រើជាប្រយោជន៍ដោះទាល់ ដោះឧបសគ្គ ដែលនឹងកើតមានដល់ខ្លួនគ្រប់គ្នាទៅអនាគត ។ ដោយខ្ញុំជឿជាក់ដូច្នេះហើយ បានជាខ្ញុំមានបំណងថា សៀវភៅនេះ គួរមានប្រចាំគេហដ្ឋានប្រជាជនខ្មែរគ្រប់ៗគ្នា តែកុំភ្លេចសុភាសិតមួយបទ ដែលបុរាណលោកពោលថា "ដាវមុតៗ មែនតែក្នុងស្រោម វិជ្ជាចេះព្រមនៅក្នុងក្បួន" ។

ទីបំផុតនេះ ខ្ញុំសូមអរគុណព្រះទេពសត្ថា សូរ-ហាយ ក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក ព្រះគ្រូសេក្ខ-នាង, ជា-ទន់ ហៅឆាយ សាស្ត្រាចារ្យសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់ ព្រមទាំងភិក្ខុ សាមណេរអាស្រ័យនៅជាមួយ គឺភិក្ខុ ព្រាប-ផុន (នេក្ខមរតោ) ភិក្ខុ វ៉ាន់សាវ (ធម្មសារោ) សាមណេរ ប៊ុត-បូរ (ចក្ខុសំវរោ) សាមណេរ អឿ-ជួ (អង្កុរធម្មោ) ដែលបានជួយសរសេរចម្លងឲ្យបានត្រឹមត្រូវទុកក្នុងទីនេះផង ។

ភាគទី ៤ នេះ ខ្ញុំទុកជាទីរឭកការនៅចាំវស្សាអស់ត្រៃមាសក្នុងឆ្នាំថោះត្រីស័ក ព.ស. ២៤៩៤ ។

ក្នុងពេលដែលខ្ញុំប្រែសៀវភៅនេះ ប្រទេសកម្ពុជាកំពុងប្រសព្វសេចក្តីទុក្ខគ្រប់ទីឋាន, ខ្ញុំមានចិត្តសៅហ្មងជាបំផុត, ខ្ញុំសូមឲ្យប្រជាជនខ្មែរទាំងមូលត្រឡប់បានសេចក្តីសុខ សេចក្តីចម្រើន ដូចប្រក្រតីដើមវិញ ក្នុងពេលឆាប់ៗនេះកុំបីឃ្លាតឡើយ!

វត្តឧណ្ណាលោម ថ្ងៃ ៧ ៉ ១១ ឆ្នាំថោះត្រីស័ក ព.ស. ២៤៩៤

ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ៦ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៥១

វីរិយបណ្ឌិតោ ភិក្ខុ (ប៉ាង ខាត់)

៤ សន្តិភាព

ក្នុងពេលដែលចាប់ផ្តើមនិយាយរឿងតទៅទៀត, ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយមានព្រះបន្ទូលត្រាស់ថា៖ “បពិត្រលោកអាយ៌ះ! យើងខ្ញុំបានស្តាប់រឿងសង្គ្រាមចប់ហើយ, ពេលនេះ សូមលោកមេត្តានិយាយរឿងសន្តិភាពតទៅទៀត” ។ បណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន** ក្រាបបង្គំទូលតបថា៖ “បើដូច្នោះ សូមទ្រង់តាំងព្រះទ័យព្រះសណ្តាប់ ទូលព្រះបង្គំនឹងពណ៌នារឿងសន្តិភាពថ្វាយ ដូចមានស្លោកជាដើមបទថាដូច្នេះ៖

១- ក្នុងមហាសង្គ្រាមនៃស្តេចទាំងពីរនេះ សេនារេហ៍ពលទាំងពីរស្លាប់អន្តរាយខ្ទេចខ្ទី, ក្នុងខណៈនោះ, ការចរចាដើម្បីសន្តិភាពក៏កើតមានឡើង ដោយប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីពីរនាក់គឺ ត្មាត**ទុរទសី** និង**ចាក្រពាកសវិជ្ជះ** ។

ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយមានបន្ទូលត្រាស់សួរឡើងថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន**ក៏រៀបរាប់ថ្វាយដូចសេចក្តីតទៅថា៖

ក្នុងលំដាប់នោះ, រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**សួរឡើងដោយសេចក្តីឆ្ងល់ថា៖ “ចុះអ្នកណា ដុតបំផ្លាញបន្ទាយយើង សត្រូវ ឬប្រជាជនក្នុងបន្ទាយដែលចូលដៃជាមួយសត្រូវ?” ។ **ចាក្រពាកសវិជ្ជះ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “ទេវបាទ! ក្អែក**មេឃពណ៌**ព្រមទាំងបរិវារដែលលោកម្ចាស់ជាប់ចិត្តឥតហេតុផលនេះឯង បាត់មុខមិនឃើញនៅទីនេះទេ បើដូច្នោះប្រហែលជាក្អែកក្បត់នេះឯងវាដុតបន្ទាយយើង” ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**រំពឹងទ្រឹងមួយស្របក់និយាយតបទៅថា៖ “អើរឿងនេះបើពិតដូច្នោះមែន គឺជាវាសនាអាក្រក់នៃយើងនេះឯងតែម្តង, ព្រោះថា៖

២- កំហុសតែងកើតពីគ្រោះអាក្រក់ មិនមែនកើតមកពីមន្ត្រីទេ, ការងារដែលបានប្រុងប្រៀបរៀបរយល្អហើយ អាចហីនហោចទៅបានកាលណាទៅជួបគ្រោះថ្នាក់” ។

ចាក្រពាកថ្លែងតបថា៖ “លោកពោលទុកដូច្នេះ៖

៣- នរជនដែលធ្លាក់ខ្លួនទៅក្នុងគ្រោះកាច តែងតែបន្ទោសព្រេងវាសនា, មនុស្សល្ងង់មិនព្រមទទួលកំហុសដែលខ្លួនធ្វើទេ ។

៤- នរជនណា មិនត្រេកអរចំពោះពាក្យដាស់តឿននៃមិត្តដែលប្រាថ្នាប្រយោជន៍ឲ្យ នរជននោះនឹងត្រូវវិនាសដូចអណ្តើកល្ងង់ កាលហាមាត់និយាយក៏របូតចេញពីឈើភ្ជាត់ខ្លួនធ្លាក់ស្លាប់ហីនហោចទៅ ។

៥- ពាក្យសម្តី បុគ្គលគប្បីរក្សាទុកគ្រប់កាលទាំងពួង ព្រោះសេចក្តីវិនាសមកពីពាក្យសម្តី ដូចជា

អណ្ដើក កាលដែលហង្សហើរពាំនាំយកទៅភ្លាត់ហាមាត់និយាយក៏ធ្លាក់ស្លាប់ទៅហោង” ។

រាជហង្សហិរណ្យគក៏ ស្ួររឿងនោះថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្ដេច?” ។ **ចាក្រពាកសវ៌ផ្ចះ** ពោលរៀបរាប់ថា៖

កថាទី ១

រឿងអណ្ដើក និងហង្ស

នៅក្នុងប្រទេសមគធៈ មានស្រះមួយឈ្មោះផុល្លោត្បលៈ ជាទីអាស្រ័យនៅនៃហង្សពីរ មួយឈ្មោះ**សំកដៈ** មួយទៀតឈ្មោះ**វិកដៈ**, មានអណ្ដើកមួយឈ្មោះ**កម្ពុគ្រីព** ជាមិត្តនៃហង្សទាំងពីរនេះ ក៏អាស្រ័យក្នុងស្រះនោះដែរ ។ ថ្ងៃមួយ, ពួកព្រានប្រមង់ចរមករកចាប់ត្រីក្នុងស្រះនោះ មកដល់និយាយគ្នីគ្នារញ៉ថា៖ “យើងដេករង់ចាំនៅក្នុងទីនេះចុះ ដល់ព្រឹកឡើងពីព្រលឹម យើងនឹងចាប់ត្រី អណ្ដើកទាំងឡាយ” ។ កាលនោះ, អណ្ដើកបានឮពាក្យព្រានប្រមង់ទាំងឡាយនិយាយយ៉ាងនេះហើយ ភិតភ័យខ្លាំងណាស់ ខំវារទៅជួបនឹងហង្សទាំងពីរជាសំឡាញ់ ហើយនិយាយប្រាប់ថា៖ “នែមិត្តមានចិត្តល្អអើយ! ខ្ញុំបានឮពាក្យពួកព្រានប្រមង់វានិយាយគ្នាថា នឹងចាប់អណ្ដើកក្នុងស្រះដល់ព្រឹកឡើង, ពេលនេះ តើយើងគិតធ្វើដូចម្ដេច?” ។ ហង្សទាំងពីរឆ្លើយឡើងថា “មុនដំបូង, ត្រូវយើងដឹងរឿងនោះឲ្យជាក់លាក់ល្អសិនថាជាក្រ ឬងាយ សឹមយើងនឹងគិតអានថាត្រូវធ្វើម្ដេចតទៅ” ។ អណ្ដើកឆ្លើយកាត់ឡើងថា៖ “ទេ! ទេ! មិនបានទេ ព្រោះខ្ញុំធ្លាប់ឃើញភ័យក្នុងទីនេះមកច្រើនដងច្រើនគ្រាហើយ បានជាលោកពោលថា៖

៦- ត្រីឈ្មោះ**អនាគតវិធាតា** និងត្រីឈ្មោះ**ប្រត្យុត្បន្នមតិ** ទាំងពីរនេះ រត់រួចពីភ័យបានដោយសុវត្ថិភាព ឯត្រីឈ្មោះ**យ័ទភវិស្សតិ**ដល់នូវក្ដីវិនាសអន្តរធានទៅ” ។

ហង្សទាំងពីរសួររឿងនោះថា៖ “រឿងរ៉ាវនោះតើដូចម្ដេច?” ។ អណ្ដើកឈ្មោះ**កម្ពុគ្រីព**និយាយរៀបរាប់ប្រាប់ថា៖

កថាទី ២

រឿងត្រី ៣ រូប

កាលពីមុន, នៅក្នុងស្រះនេះឯង មានព្រានប្រមង់ទំនងដូចគ្នានេះ ចូលមកដើម្បីចាប់ត្រី ។ ត្រី ៣ រូបប្រឹក្សាគ្នា ត្រីឈ្មោះ**អនាគតវិធាតា** និយាយថា “នៅទីនេះទៅទៀតមិនបានទេ ខ្ញុំនឹងរត់ចេញទៅរកជលាស័យដទៃទៀតក្នុងថ្ងៃនេះហើយ” ថាហើយក៏ហែលលលៃចរចេញទៅកាន់ស្រះដទៃ ។ ត្រីមួយទៀតឈ្មោះ**ប្រត្យុត្បន្នមតិ**និយាយថា៖ “អាត្មាអញទៅឯណាអេះ នឹងគួរគ្នាន់ប្រមាណមើលអនាគតមិន

ឃើញការក្រងាយទេ កាលបើមានហេតុការណ៍កើតប្រាកដឡើង ទើបនឹងចាត់ការទៅតាមទំនងនោះកើត, ព្រោះថា៖

៧- នរជនណាកែខៃក្ដីអន្តរាយដែលកើតឡើងភ្លាមបាន នរជននោះទើបឈ្មោះថាជាអ្នកមានប្រាជ្ញា ដូចជាភរិយានៃពាណិជលាក់សហាយទាន់ភ្លាមក្នុងទីចំពោះមុខស្វាមី" ។

ត្រីឈ្មោះ**យទ្ភវិស្សតិ**សួរថា៖ "ចុះរឿងនោះដូចម្ដេច?" ។ ត្រីឈ្មោះ**ប្រត្យុត្បន្នមតិ**ពណ៌នារឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ៣

រឿងពាណិជ្ជ ភរិយា និងអ្នកបម្រើ

ក្នុងកាលពីដើម, នៅក្នុង**វិក្រមបុរី** មានពាណិជម្នាក់ឈ្មោះ**សមុទ្ទទត្ត** ភរិយាឈ្មោះនាង **រត្នប្រភា** ជាស្រីចូលចិត្តរួមបេតីជាមួយនឹងខ្ញុំបម្រើរបស់ខ្លួនគ្រប់ៗកាល ([១]) ។ តមកថ្ងៃមួយ, ពាណិជ**សមុទ្រទត្ត** បានឃើញនាង**រត្នប្រភា**ជាភរិយាកំពុងឲ្យខ្ញុំបម្រើនោះជប់មាត់ ។ កាលនោះឯងនាង**រត្នប្រភា**ដឹងថាស្វាមីឃើញខ្លួនហើយគិតទាន់ភ្លាម ក៏ដើរតម្រង់ចូលទៅរកស្វាមីហើយក្លែងនិយាយថា៖ "នាថ! ខ្ញុំបម្រើនេះគំនិតមារយាទអាក្រក់ធំណាស់ វាប៉ានលួចកប៊ូរយកទៅស៊ី ខ្ញុំបានទៅហិតក្លិនមាត់វាបានដឹងច្បាស់ណាស់" ។ លោកបានពោលទុកថា៖ "ស្រី បរិភោគអាហារទ្វេគុណ មានប្រាជ្ញាឆ្លៀវឆ្លាតចតុគុណ មានកលមាយាឆគុណ និងមានកាមរាគអដ្ឋគុណ" ។ ខ្ញុំបម្រើ, លុះបានឮពាក្យនាងនោះនិយាយដូច្នោះ ក៏ធ្វើជាច្រឡោតខឹងតឹងឡើងហើយនិយាយថា៖ "នាថ! ខ្ញុំនឹងអាស្រ័យនៅក្នុងផ្ទះនាយថៅហ្វាយដែលមានភរិយាប្រើតដូច្នេះដូចម្ដេចកើត សព្វបើគ្រាន់តែការបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ឲ្យភរិយាមកហិតមាត់ខ្ញុំបម្រើគ្រប់ខណៈយ៉ាងនេះ!" ។ លំដាប់នោះ, ខ្ញុំបម្រើនោះថាហើយក៏ក្រោកដើរចេញទៅភ្លាម ឯស្វាមីនាងទៅជាសូមទោសខ្ញុំបម្រើឃាត់ឲ្យវានៅបម្រើវិញ ។ ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្រីឈ្មោះ**ប្រត្យុត្បន្នមតិ**) ពោលថា៖

---

[១] ហិតោបទេស សេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាពីរលើសដូច្នេះគឺ ក. ស្ត្រីភាពមិនមើលបុរសជិតទេ ព្រមទាំងមិនសង្កេតមើលឲ្យដឹងថាបុរសនោះមានរូបល្អ ឬអាក្រក់, គ្រាន់តែឲ្យដឹងថាបុរសប៉ុណ្ណោះ ក៏រីករាយសប្បាយក្នុងចិត្តភ្លាម ។ ខ. ក្បួនតម្រា សូម្បីយើងចេះចាំហើយ ក៏ត្រូវតែរិះគិតសេចក្ដីមើលថែមទៀតដែរ ព្រះរាជាទោះបីសព្វព្រះទ័យនឹងយើងហើយ ត្រូវតែកោតខ្លាច, ឯស្ត្រីភាព, ទោះបីនៅក្នុងដៃយើងហើយ ក៏យើងមិនត្រូវទុកចិត្ត នរណាឡើយជាមេប្រាជ្ញចេះចាំអស់មួយសៀវភៅ កំណត់ដឹងព្រះទ័យព្រះរាជា និងចិត្តស្ត្រីភាពបាន? ។ សេចក្ដីប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីប មានគាថាលើសមួយគឺ៖ បុរសណា នឹងថាមិនជាទីស្រឡាញ់នៃស្ត្រីក៏មិនមែន ឬថាជាទីស្រឡាញ់នៃស្ត្រីក៏មិនមែនទៀត, ដោយពិត, ស្ត្រីភាពដូចគោដើររកស៊ីស្មៅក្នុងព្រៃ តែងប្រាថ្នាស្មៅថ្មីៗជានិច្ច ។

"នរណាកែខៃក្តីអន្តរាយដូច្នេះជាដើម (លេខ ៧) ។ លំដាប់នោះ, ត្រីឈ្មោះ**យ័ទភវិស្សតិ**ពោលតទៅទៀតថា៖

៨- របស់ណាមិនមានបច្ច័យ របស់នោះក៏តែងមិនមាន ថាបើរបស់ណាមានបច្ច័យ របស់នោះក៏មិនមែនជាដទៃ, ថ្នាំនេះរម្ងាប់នូវពិសពុលគឺសេចក្តីពិតបាន ហេតុដូចម្តេចហ្ន៎ ក៏គេមិនដឹងថ្នាំនោះ ។

កាលនោះឯង, ត្រី**ប្រត្យុត្បន្នមតិ**កំពុងតែគិតដូច្នេះ ត្រូវព្រានប្រមង់ពាក់មងជាប់ ទើបធ្វើពុតដូចជាខ្លួនស្លាប់ ស្ថិតនៅស្ងៀមឥតខ្វើកឡើយ ដល់ព្រានប្រមង់ដោះចេញពីមងរួចហើយ ក៏ខំបម្រះនទៀលពេញទំហឹងលោតចូលទៅក្នុងទឹកជ្រៅភ្លាម ។ ឯត្រី**យ័ទភវិស្សតិ**ព្រានប្រមង់ចាប់បានហើយ បោកសម្លាប់ទៅ, ព្រោះហេតុនោះ បានជាខ្ញុំ (អណ្តើក**កម្ពុគ្រីព**) ពោលថា៖ "ត្រី**អនាគតវិធាតា**" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៦) ។ ហេតុការណ៍ដូចខ្ញុំ (អណ្តើក**កម្ពុគ្រីព**) បានពណ៌នាមកនេះ សូមមិត្តជួយចាត់ចែងឲ្យបានខ្ញុំចេញទៅកាន់ស្រះដទៃក្នុងពេលនេះទៅ" ។ ហង្សទាំងពីរតបថា៖ "បើបានទៅដល់ជលាស័យដទៃហើយ ជាកុសលសំឡាញ់ឯងហើយ តើសំឡាញ់នឹងទៅដោយវិថីតាមវិធីណា?" ។

អណ្តើកពន្យល់ឧបាយថា៖ "អើ! គិតរកវិធីណាដែលទៅតាមអាកាសជាមួយសំឡាញ់ទាំងពីរនាក់បានហើយ" ។ ហង្សទាំងពីរសួរទៅទៀតថា៖ "ឧបាយនេះ សំឡាញ់គិតថានឹងឲ្យសម្រេចបានបែបយ៉ាងណា?" ។ អណ្តើកឆ្លើយប្រាប់ទៅវិញថា៖ "នែសំឡាញ់! យកកំណាត់ឈើមួយមក ហើយសំឡាញ់ឯងទាំងពីរនាក់ពាំចុងកំណាត់ឈើម្ខាងម្នាក់ដោយចំពុះ ខ្ញុំខាំកណ្តាលតោងកំណាត់ឈើនោះ ដោយវិធីនេះ ហើយអាស្រ័យដោយកម្លាំងស្លាបសំឡាញ់ហើរទៅ ខ្ញុំនឹងទៅបានដោយស្រួល" ។ ហង្សទាំងពីរឆ្លើយតបមកដោយអរថា៖ "អើ! ឧបាយនេះស្រួលហើយ តែត្រូវគិតថា៖

៩- អ្នកប្រាជ្ញ កាលគិតដល់សេចក្តីចម្រើនហើយ ត្រូវគិតដល់សេចក្តីវិនាសផង កុកល្ងង់គិតឃើញសេចក្តីចម្រើនតែម្យ៉ាង ត្រូវស្កាស៊ីកូនខ្លុក" ។

អណ្តើកសួរដេញដោលថា៖ "រឿងនេះតើដូចម្តេច?" ។ ហង្សទាំងពីររៀបរាប់ប្រាប់ថា៖

កថាទី ៤

រឿងកុក, ពស់ និងស្ការ

ក្នុងឧត្តរាបថ, នៅលើភ្នំគិជ្ឈកូដ មានបិប្បលិព្រឹក្សមួយដើមធំ ជាទីអាស្រ័យនៅនៃកុកទាំងឡាយ ។ ពស់វែកមួយអាស្រ័យនៅក្នុងព្រង់ពួដ៏ខាងក្រោមដើមឈើនោះ វាតែងតែវារលួនចូលទៅចាប់យកកូនកុកស៊ីជាចំណីអាហារអស់កាលជានិច្ច ។ ចំណេរកាលមក, កុកល្ងង់មួយ លុះបានឮសំឡេងយំខ្សៀវខ្សានៃកុកទាំងឡាយដែលមានសេចក្តីសោកបៀតបៀនហើយ ក៏និយាយឡើងថា៖ "នែអ្នកទាំងឡាយ!

អ្នកកុំយំថ្វី ចូរធ្វើតាមឧបាយកលខ្ញុំវិញ យើងត្រូវទៅរកចាប់ត្រីយកមកវាយត១គ្នាតាំងពីព្រង់ស្ការឲ្យរហូតមកដល់ព្រង់ពស់ ឯសត្វស្ការជាសត្វជាប់ចិត្តដោយអាហារគឺត្រីនោះ នឹងចេះតែដើររៀងមកដល់ព្រង់ពស់ កាលឃើញពស់ជាសត្វសត្រូវពីកំណើតស្រាប់ មុខជានឹងខាំពស់សម្លាប់ដោយក្តីសម្អប់មិនខាន" ។ កុកទាំងឡាយក៏ព្រមព្រៀងគ្នាធ្វើតាមពាក្យកុកល្ងង់នោះ ។ ក្នុងកាលនោះឯង, សត្វស្ការដែលនៅក្នុងព្រង់ឈើនោះ បានឮសំឡេងកុកយំអឺងកង ក៏វារឡើងដើមឈើនោះពីខាងម្ខាង ស្រង់តាមក្លិនត្រីនោះឃើញត្រីហើយស៊ីត្រីនោះ១បណ្តើរ១មក មិនស៊ីតែត្រី ស៊ីទាំងសាវកកុកអស់រលីងថែមទៀត, ព្រោះហេតុនោះហើយ បានជាខ្ញុំពោលថា៖ "អ្នកប្រាជ្ញ កាលគិតដល់សេចក្តីចម្រើនហើយ" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៩) ។ មិនថ្វីទេ យើង (ហង្សទាំងពីរ) នាំទៅបាន តែកាលដែលយើងនាំសំឡាញ់ទៅនោះ មុខជាមនុស្សលោកមើលឃើញ កាលបើឃើញហើយនឹងនិយាយឆោឡោអឺងកងឡើងមិនខាន, បើសំឡាញ់បានឮសំឡេងមនុស្សលោកហើយអត់ទ្រាំមិនបាន ចង់ឆ្លើយតបគេវិញ មុខជាសំឡាញ់នឹងធ្លាក់ក្អកដល់ដីស្លាប់អសារបង់មិនខានទេ ។ ចូរសំឡាញ់តាំងចិត្តដាច់ស្រេចនឹងនៅក្នុងទីនេះទៅល្អជាង" ។ អណ្តើកនិយាយរឹងទទឹងទៅទៀតថា៖ "បើមែនដូចថា, រូបខ្ញុំនឹងត្រូវគេសម្គាល់ថាជាអ្នកឥតចេះដឹងអ្វីទៅហើយឬ? មួយទៀត, បើរូបខ្ញុំឆ្លើយតបតនឹងគេវិញហើយតើ វាហើយគ្នាទៅហើយ អ្នកណាក៏មិនត្រូវនិយាយថាដូចម្តេចទៀតដែរ" ។ សត្វទាំង ៣ និយាយពិគ្រោះគ្នាហើយ ក៏ធ្វើតាមពាក្យដែលនិយាយនោះ ។ កាលនោះ, ក្មេងគង្វាលគោក្រឡេកមើលទៅឃើញហង្សទាំងពីរនាំអណ្តើកហោះហើរដើរលើអាកាសវេហាស៍ដូច្នោះ ក៏ស្រែកនិយាយជជែកគ្នាឆោឡោទ្រហឹងអឺងកងឡើង ហើយរត់ដេញតាមទៅ ក្មេងខ្លះនិយាយចំអកឡកឡឺយថា៖ "កាលណា អណ្តើកធ្លាក់មកដល់ដី កាលនោះយើងនឹងយកវាទៅស្លការីស៊ីឲ្យឆ្ងាញ់ម្តងវ៉ឺយ" ក្មេងខ្លះតទៅទៀតនិយាយឡកថា៖ "ទេ! យើងយកទៅស្លស៊ីឯផ្ទះវិញ" ។ ឯអណ្តើកនោះ លុះឮពាក្យក្មេងគង្វាលគោនិយាយឡកឡឺយឲ្យមុខគួរក្តាញ់ ក៏ភ័ន្តស្មារតីភ្លេចពាក្យដែលនិយាយមត់នោះ បែរទៅជាហាមាត់និយាយឆ្លើយតតបទៅវិញថា៖ "នែវ៉ឺយ! អាក្មេងអាឯងទាំងអស់គ្នាស៊ីតែផេះទៅចុះ" ។ កាលដែលអណ្តើកហាមាត់និយាយដូច្នេះ ក៏ធ្លាក់ក្អកមកដល់ដី បានដៃក្មេងដុតស៊ីជាចំណីអាហារទៅហោង ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (**ចាក្រពាកសរីជ្ជះ**)ពោលថា៖ "នរជនណាមិនត្រេកអរនឹងពាក្យដាស់តឿននៃមិត្ត" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៣) ។ ក្នុងកាលនោះឯង, កុកជាចារបុរសដើរចូលមកក្នុងទីនោះហើយនិយាយឡើងថា៖ "ទេវ:! និយាយធ្វើអ្វី ខ្ញុំបាទបានប្រាប់ប្រេងតាំងពីកាលនោះម្ល៉េះថា ត្រូវចាត់ចែងបន្ទាយឲ្យឆាប់រួសរាន់ទៅ តែលោកម្ចាស់មិនធ្វើតាមពាក្យខ្ញុំបាទ ហេតុនោះហើយបានជាលោកម្ចាស់ត្រូវសោយផលនៃការព្រងើយកន្តើយក្នុងកាលនេះឯង, ឯការដុតបំផ្លាញបន្ទាយយើងនេះ គឺក្អែក**មេឃពណ៌**នេះឯង, ដែលត្បាត

ទុរទសីប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីសត្រូវប្រើមកឲ្យធ្វើការ” ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ដកដង្ហើមវែងៗ ហើយពោលថា៖

១០- នរជនណាស្និទ្ធស្នាលចំពោះសត្រូវ ដោយការរាប់អានក្តី ដោយយល់ឧបការៈក្តី នរជននោះទុកដូចជាមនុស្សដេកលក់លើដើមឈើ ហើយភ្លាត់ធ្លាក់មកដល់ដីទើបភ្ញាក់ដឹងខ្លួន ។

កុកជាចារបុរសនិយាយតទៅទៀតថា៖ “កាលណាក្អែក**មេឃពណ៌**ចាត់ការដុតបំផ្លាញបន្ទាយសត្រូវហើយ ត្រឡប់ទៅដល់ទីកន្លែងដើមខ្លួនវិញ កាលនោះ ស្តេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ពោលអរគុណដោយក្តីពេញចិត្តថា គួរអភិសេកក្អែក**មេឃពណ៌**ឲ្យគ្រប់គ្រងអាណាចក្រកប៉ុរទ្វីប ហើយឲ្យនៅក្នុងទីនេះ, ព្រោះថា៖

១១- បុគ្គលមិនគួរព្រងើយចំពោះកិច្ចការរបស់សេវកអ្នកដែលបានបំពេញនាទីបរិបូណ៌ហើយទេ គួរតែលើកតម្កើងសេវកនោះដោយរង្វាន់ ដោយទឹកចិត្តជ្រះថ្លា ដោយវាចាពោលសរសើរ និងដោយកិរិយាមើលដោយភ្នែក” ។

ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈសួរកុកតទៅទៀតថា៖ “រឿងនោះ, មានដូចម្តេចតទៅទៀត?” ។ កុកចារបុរសនិយាយបន្តសេចក្តីទៀតថា៖ “សេចក្តីតទៅថាត្មាតប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយចំពោះក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ថា៖ “ទេវ! ប៉ុណ្ណេះមិនទាន់សមគួរទេ សូមលោកម្ចាស់ប្រកាសសេចក្តីពេញចិត្តដទៃផ្សេងទៀតផង, ព្រោះថា៖

១២- នរណា ប៉ានកម្ទេចជនដែលលោកទាំងមូលយល់ថាជាសត្រូវធំក្រៃលែងដោយឥតកោតញញើត? បពិត្រព្រះរាជា! ការតែងតាំងជនថោកទាបក្នុងតំណែងខ្ពស់នេះ ទុកដូចជាគំនូសដែលគេគូសលើដីខ្សាច់ ។

ក្នុងកាលណាក៏ដោយ គេមិនដែលតែងតាំងមនុស្សថោកទាបឲ្យកាន់តំណែងខ្ពង់ខ្ពស់ទេ, ព្រោះថា៖

១៣- មនុស្សថោកទាប កាលបើបានតំណែងខ្ពង់ខ្ពស់ តែងតែប្រាថ្នាកម្ចាត់បង់នាយខ្លួន ដូចកណ្តុរដែលតាបសជបឲ្យបានទៅជាខ្លាក៏សង្គ្រាសម្លាប់តាបសបង់វិញ” ។ ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីរៀបរាប់រឿងប្រាប់តទៅថា៖

កថាទី ៥

រឿងកណ្តុរ និងតាបស

នៅក្នុងតបោវ័នមួយដែលជាទីអាស្រ័យនៅនៃមហាឫសីទាំងឡាយ មានតាបសម្នាក់មានតបៈច្រើន ។ នៅក្នុងតបោវ័ននោះ តាបសបានឃើញកូនកណ្តុរមួយដែលក្អែកពាំហើយធ្លាក់ចុះមកដី លោក

មានចិត្តអាណិតអាសូររើសយកមកវក្សាចិញ្ចឹមឲ្យស៊ីស្រូវអង្ករ គ្រាប់ស្ពៅទាល់តែធាត់ធំឡើង” ។ តមក, ឆ្មាវិឡារជាតិឃើញកណ្តុរនោះ ក៏ស្ទុះលោតទៅសង្គ្រុបចាប់ដើម្បីយកមកស៊ី ។ កណ្តុរឃើញឆ្មាលោតមកសង្គ្រុបចាប់ខ្លួន ភិតភ័យណាស់ ក៏លោតចូលទៅលើទ្រូងតាបស ។ ឯតាបសមានចិត្តអាណិតខ្លាំង ជបកណ្តុរឲ្យទៅជាឆ្មាដោយគ្រាន់តែស្រែកថា៖ “នែកណ្តុរ! ចូរឯងទៅជាឆ្មាទៅ” ។ កណ្តុរនោះក្លាយទៅជាឆ្មាភ្លាមស្ទើរតែមិនទាន់ផុតសម្តីផង ។ តមក, ឆ្មានោះឃើញឆ្កែបោលមក ខ្លាចឆ្កែរត់ទៅជ្រកនឹងតាបសទៀត ។ តាបសឃើញឆ្មាខ្លាច**ដូច្នេះ**និយាយថា៖ “យីអាឆ្មានេះខ្លាចឆ្កែទេតើ!” ហើយជបឆ្មានោះឲ្យទៅជាឆ្កែមួយជាន់ទៀត ។ តមក, ឆ្កែនោះខ្លាចខ្លាទៀត តាបសក៏ជបឆ្កែនោះឲ្យទៅជាខ្លាទៀត ។ កាលនោះឯង, បណ្តាជនទាំងឡាយដែលឃើញកណ្តុរនោះក្លាយទៅជាខ្លា ក៏និយាយអឺងកងថា៖ “អាកណ្តុរនេះតាបសនេះលោកជបវាឲ្យទៅជាខ្លា” ។ ខ្លានោះ លុះបានឮពាក្យជនទាំងផ្លាសនិយាយឡូកឡឺយរឿយៗ ក៏កើតអៀនខ្មាស ទើបគិតថា៖ “ដរាបណាតាបសនេះមានជីវិតរស់នៅ ដរាបនោះរឿងអប្បកេរ្តិ៍ឈ្មោះនៃជាតិយើងនឹងមិនបាត់បង់ទៅទេ” ។ លុះខ្លាគិតឃើញដូច្នេះហើយ កើតចិត្តអាក្រក់ក៏ដើរចូលទៅដើម្បីសម្លាប់តាបស ។ កាលនោះ, តាបសដឹងចិត្តខ្លានោះហើយ និយាយភ្លាមថា៖ “នែអាសត្វអកតញ្ញូ! អាឯងក្លាយទៅជាកណ្តុរវិញឲ្យស្រឡះទៅ!” ។ មានពុទ្ធដីកាតែប៉ុណ្ណោះ ខ្លាអកតញ្ញូនេះ ក្លាយត្រឡប់ទៅជាកណ្តុរវិញស្ទើរតែមិនទាន់ផុតមាត់ផង, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្មាត**ទុរទសី**) ពោលថា៖ “មនុស្សថោកទាប” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១៣) ។ ទេវៈ! មួយទៀត, លោកម្ចាស់ក៏ពុំពាយងាយយល់ថា ការនេះជាការស្រួលងាយនោះឡើយ, ព្រោះលោកពោលទុកថា៖

១៤- កុកល្ងង់ ស៊ីត្រីទាំងតូចទាំងធំទាំងមធ្យមអស់រលីងដោយក្តីលោភ តមកខាងក្រោយ ត្រូវក្តាមកៀបស្លាប់ទៅហោង ។

ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ៦

រឿងកុក និងក្តាម

នៅក្នុងមាលវប្រទេស មានត្រពាំងមួយឈ្មោះបទ្មគភ៌ៈ ជាទីអាស្រ័យគោចរនៃកុកចាស់មួយ ។ កុកនោះខ្សោយកម្លាំងនឹងស្វែងរកចំណីអាហារបរិភោគមិនបានដោយស្រួល ក៏ពុតធ្វើជាព្រួយទុក្ខលំបាកឲ្យគេឃើញ ។ ក្តាមមួយនៅទីក្បែរនោះ ឃើញកុកសំកុកជ្រប់ដូច្នោះក៏សួរទៅថា៖ “ហេតុអ្វីក៏លោកឈរ

សញ្ជប់សញ្ជើងនៅព្រៃឡើយ លះបង់មិននាំពាក្នុងការស្វែងរកចំណីអាហារដូច្នេះហ្ន៎?" ។ កុកពោលតបថា៖ "នៃបងប្អូនទាំងឡាយអើយ ត្រីទាំងឡាយជាចំណីអាហារតម្រង់ជីវិតខ្ញុំមែនពិតហើយ តែខ្ញុំបានឮពាក្យព្រានប្រមង់ពិគ្រោះគ្នានៅទីជិតក្រុងដូច្នេះថា ត្រីនៅក្នុងត្រពាំងនេះមុខជាព្រានប្រមង់នឹងមកចាប់យកអស់មិនខាន, ថាបើខ្ញុំអស់ផ្លូវរកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតក្នុងទីនេះហើយ សេចក្តីស្លាប់មុខជាចូលមកជិតខ្ញុំទៀងទាត់ណាស់ ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំព្រួយចិត្តស្ងួម្បីតែអាហារក៏ព្រងើយកន្តើយមិននឹកនាឃ្លានសោះ" ។ កាលនោះឯង, ហ្វូងត្រីទាំងឡាយរំពឹងគិតគ្នាថា៖ "នៃអ្នកដ៏ចម្រើនទាំងឡាយ! ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ពេលនេះគួរទុកកុកចាស់នេះជាអ្នកធ្វើឧបការៈដល់យើងគ្រប់គ្នាទៅចុះ ហើយគួរយើងចូលទៅសួរមើល តើនឹងត្រូវធ្វើដូចម្តេចឲ្យបានសុខស្រួលតទៅ, ព្រោះថា៖

១៥- បុគ្គលគួរចងស្ពានមេត្រីមួយអន្លើដោយសត្រូវដែលធ្វើឧបការៈ តែកុំធ្វើមួយអន្លើដោយមិត្តដែលធ្វើអបការៈ (ទោស) ឡើយ ។ ឧបការៈ និងអបការៈទាំងពីរប្រការនេះជាលក្ខណៈដែលបុគ្គលគប្បីកំណត់ដឹងចំពោះសត្រូវ និងមិត្តទាំងឡាយ" ។

ត្រីទាំងឡាយសួរកុកតទៅថា៖ "លោកកុកដ៏ចម្រើនអើយ! ក្នុងកាលឥឡូវនេះ លោកមានឧបាយជួយរក្សាយើងដូចម្តេចខ្លះ?" ។ កុកប្រាប់ថា៖ "ឧបាយដែលជួយរក្សាអ្នកទាំងឡាយឲ្យរួចជីវិតមាន គឺត្រូវឲ្យអ្នកទាំងឡាយចេញទៅរកទីអាស្រ័យនៅក្នុងជលាស័យនោះ" ។ ត្រីទាំងឡាយត្រេកអរពោលឡើងថា៖ "បើដូច្នោះ សូមលោកជួយតាមឧបាយនោះចុះ" ។ កាលនោះឯង, កុកចាស់នោះពាំនាំយកត្រីមួយម្តងៗ ហើយស៊ីអស់ទៅ ។ លុះដាប់តមក, ក្តាមនិយាយនឹងកុកថា៖ "លោកកុកដ៏ចម្រើន សូមលោកយកខ្ញុំទៅក្នុងជលាស័យនោះផង" ។ កាលនោះឯង, កុកចាស់ត្រេកអរចង់ស៊ីសាច់ក្តាមម្តង ព្រោះខ្លួនមិនដែលបានស៊ីសោះ ក៏នាំក្តាមយកទៅដាក់លើទីគោកមួយកន្លែង ។ ក្តាមជាសត្វវាងវៃដឹងទាន់ ក្រឡេកមើលទៅក្រោមឃើញឆ្អឹងត្រីសព្រាតដេរដាសពាសពេញដី ទើបរំពឹងគិតថា៖ "ប៉ុា! អាត្មាអញដល់គ្រោះស្លាប់ខ្លួនហើយតើ? ស្តេះទុករឿងនេះមួយអន្លើសិន ឥឡូវនេះអាត្មាអញត្រូវរកឧបាយកែខៃឲ្យរួចពីទុក្ខឲ្យសមតាមបរិយាកាស([១])សិន" គិតរកឧបាយល្អឃើញហើយ តាំងយកដង្កៀបកៀបកកុកភ្លាម កៀបទាល់តែដាច់ម៉ាត់ស្លាប់ទៅហោង ។

---

[១] ហិតោបទេសសេចក្តីប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាលើសដូច្នេះ ក. ដរាបណាភ័យនៅឆ្ងាយ ដរាបនោះគួរខ្លាចភ័យមកដល់ កាលណាភ័យមកដល់ហើយ បុគ្គលគួរតស៊ូភ័យកាលនោះតាមដែលគិតទុកមុន ។ ខ. កាលណាអ្នកប្រាជ្ញត្រូវគេធ្វើអន្តរាយខ្លួនហើយ តែមើលមិនឃើញការព្រមព្រៀងចុះសម្រុងគ្នា កាលនោះ ត្រូវចូលប្រយុទ្ធព្រមស្លាប់ជាមួយសត្រូវ ។

ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្មាត**ទុរទសី**) ពោលថា៖ "កុកល្ងង់" ដូច្នេះជាដើម ។ ក្នុងកាលនោះឯង, ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ពោលឡើងទៀតថា៖ "នែប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី! ចូរស្តាប់ពាក្យខ្ញុំសិន ខ្ញុំបានគិតទុកដូច្នេះថា កាលបើតាំងឲ្យក្អែក**មេឃពណ៌**ជាស្តេចនៅកប្ប៉ូរទ្វីប វត្ថុប្រសើរទាំងឡាយឯណាដែលមាននៅក្នុងកប្ប៉ូរទ្វីប ក្អែក**មេឃពណ៌**នឹងបញ្ជូនមកថ្វាយយើងជាសួយសារអាករ អាស្រ័យដោយហេតុនេះ យើងនឹងនៅលើភ្នំវិន្ធ្យាដោយសេចក្តីសុខដ៏ក្រៃលែង" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីបានស្តាប់ហើយ សើចក្អាកក្អាយ ហើយពោលថា៖

១៦- ជនណាមួយត្រេកអរមុនចំពោះប្រយោជន៍ ដែលមិនទាន់មកដល់តាមគំនិតដែលខ្លួនគិតទុកទេ ជននោះនឹងត្រូវប្រសព្វសេចក្តីក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយ ដូចព្រាហ្មណ៍ដែលវាយបំបែកក្រឡ ។

ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ "រឿងនោះតើដូចម្តេច?" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ៧

រឿងព្រាហ្មណ៍វាយបំបែកក្រឡ

នៅទេវីកោដ្ឋនគរ, មានព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ឈ្មោះ**ទេវសម៌:** បានសត្វវមួយក្រឡពេញក្នុងថ្ងៃសង្ក្រាន្តហើយរីករាយសប្បាយចិត្តដូចជាមហាសម្បត្តិ ។ ព្រាហ្មណ៍កាន់យកសត្វវមួយក្រឡនោះ ហើយដើរទៅទទួលមានកំដៅព្រះអាទិត្យក្តៅខ្លាំងពេក គាត់ក៏ចូលទៅដេកសម្រាកកាយក្នុងល្វែងមួយ នៃរោងដាក់ឆ្នាំងដែលពេញដោយឆ្នាំង ដៃកាន់ដំបងមួយផង ដើម្បីរក្សាសត្វវនោះ គាត់គិតថា៖ "កាលណា អាត្មាអញលក់សត្វវមួយក្រឡនេះទៅនឹងបានប្រាក់ ១០រៀល កាលនោះអាត្មាអញនឹងបានប្រាក់ ១០ រៀល នោះទៅទិញវត្ថុមានចានឆ្នាំងជាដើមយកទៅលក់តទៅទៀតកពូនប្រាក់ឲ្យកាន់តែច្រើនថែមឡើងៗ ហើយទៅវិញវត្ថុដទៃទៀតមានម្លូ និងសំពត់ជាដើមយកទៅលក់ទៀត សន្សំប្រាក់ដរាបទាល់តែបានមួយសែនរៀលហើយចាំទៅដណ្តឹងប្រពន្ធឲ្យបាន ៤ នាក់តែម្តង ។ ប្រពន្ធណានៅក្មេង មានរូបឆោមលោមពណ៌ល្អជាងគេ អាត្មាអញនឹងស្រឡាញ់ផ្តេកផ្តិតកាយចំពោះនាងនោះច្រើនជាងគេ, ដរាបណា បើប្រពន្ធទាំង៤ នាក់នោះវាច្រណែនបែនទាគ្នា ដរាបនោះអាត្មាអញកើតទោសោ ហើយយកដំបងវាយប្រពន្ធទាំងនោះ" អាល័យតែស្មុងគំនិតគិតអណ្តែតអណ្តូងបណ្តោយទៅតាមចិត្តវិតក្កនោះ ក៏លើកដំបងវាយក្រឡសត្វវនោះម៉ោកបែកខ្ចាយ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ជ្រុលដំបងទៅត្រូវឆ្នាំងនៃស្មូនឆ្នាំងបែកប្រេវប្រាវអស់ក្រៃលទៅទៀត ។ កាលនោះឯង, ស្មូនឆ្នាំងឮសូរឆ្នាំងបែកប្រេវប្រាវដូច្នោះ ក៏រត់ទៅមើលឃើញឆ្នាំងបែកខ្ចាត់ខ្ចាយ កើត

មួម៉ៅជេរប្រទេច វាយបណ្តេញតាបសចេញពីរោងឆ្នាំងនោះទៅ, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្មាត**ទុរទសី**) ពោលថា៖ “ជនណាមួយត្រេកអរ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១៦) ។ កាលនោះ, ក្អែក**ចិត្រពណ៌**និយាយប្រឹក្សាគ្នា ជាមួយនឹងត្មាតជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីក្នុងទីស្ងាត់ថា៖ “ម្នាលសំឡាញ់! លោកគិតណែនាំខ្ញុំដូចម្តេច ខ្ញុំនឹងធ្វើតាមពាក្យលោកដូច្នោះ” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ពោលថា៖

១៧- ជនអ្នកណែនាំព្រះនរបតីដែលដើរខុសផ្លូវ ដូចដំរីចុះប្រេងដ៏ទ្រនង់នឹងត្រូវទទួលពាក្យគេបន្ទោស ។

ទេវៈ! សូមមេត្តាប្រោសស្តាប់, បន្ទាយដែលយើងទម្លាយនេះ ទម្លាយបានដោយអំណាចកម្លាំងខ្ញុំបាទ ឬមួយទម្លាយបានដោយឧបាយប្រតិស្ឋកើតឡើងដោយប្រាជ្ញាលោកម្ចាស់?” ។ ក្អែក**ចិត្រពណ៌**ឆ្លើយតបថា៖ “ដោយឧបាយលោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីទេតើ មិនមែនខ្ញុំទេ” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ពោលថា៖ “បើប្រតិបត្តិទៅតាមពាក្យណែនាំខ្ញុំបាទ គួរនឹងលើកព្យុហរេហ៍ពលសកលយោធាយាត្រាត្រឡប់ទៅប្រទេសយើងវិញព្រោះថា រដូវនេះជិតរដូវភ្លៀងមកដល់ហើយ បើនឹងរៀបចំធ្វើសង្គ្រាមតទៅទៀត ទាំងពីរខាងមានកម្លាំងរេហ៍ពលប៉ុនគ្នា ឯការដកថយកម្លាំងរេហ៍ពលដោះទៅកាន់ប្រទេសវិញក្នុងចម្បាំងក៏លំបាក, ហើយយើងនៅក្នុងប្រទេសសត្រូវផង, ដើម្បីជាប្រយោជន៍ឲ្យកើតសេចក្តីសុខធំទូលាយ និងកេរ្តិ៍ឈ្មោះនោះគួរតែយើងធ្វើសន្តិភាព ហើយសឹមដកទ័ពថយចេញទៅ, យើងកុំនឹកសប្បាយថាបន្ទាយសត្រូវយើងក៏បានវាយបាក់បែកខ្ទេចខ្ទីអស់ហើយ កេរ្តិ៍ឈ្មោះយើងក៏បានហើយនុ៎ះ, នេះជាទស្សនៈរបស់ខ្ញុំបាទ, ព្រោះថា៖

១៨- នរជនណា យកធម៌ដាក់ពីមុខ មិនរវល់គិតថាម្ចាស់ស្រឡាញ់ ឬមិនស្រឡាញ់ ហើយអាចប៉ានពុះពារពោលពាក្យមិនជាទីគាប់ចិត្តចំពោះម្ចាស់ផង នរជននោះទុកជាមិត្តព្រះរាជាពិត ។

១៩- ([១]) នរណាហ្ន៎មិនឈ្មោះថាល្ងង់ បើយកខ្លួន, មិត្តសំឡាញ់, រេហ៍ពល, រាជ្យរបស់ខ្លួន, និងកេរ្តិ៍ឈ្មោះខ្លួនទៅបោះចោលនៅក្នុងជញ្ជីងបះបើក គឺសេចក្តីសង្ស័យមិនច្បាស់ក្នុងចិត្ត ក្នុងសង្គ្រាម? ។

២០- ក្នុងយុទ្ធសង្គ្រាម, ចួនកាលក៏មានខូចខាតទាំងពីរខាង ដូចសុន្ទៈ និងឧបសុន្ទៈ មានកម្លាំងស្មើគ្នាតយុទ្ធគ្នាទៅវិញទៅមក ស្លាប់ទាំងពីរនាក់មិនមែនឬអ្វី?” ។

---

[១] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ និងសេចក្តីប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាលើសដូច្នេះ ព្រះព្រហស្បតិពោលដូច្នេះ បុគ្គលគប្បីប្រាថ្នាសន្តិភាពចំពោះសត្រូវដែលមានកម្លាំងស្មើគ្នា ការយកជ័យជម្នះក្នុងសង្គ្រាមតែងមិនទៀងទាត់ទេ មិនគួរធ្វើខ្លួនឲ្យនៅក្នុងសន្ទិះសង្ស័យដូច្នេះឡើយ ។

ក្មេកចិត្រពណ៌សួរថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្ដេច?” ។ ត្អាតជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ៨

រឿងសុន្ទៈ និងឧបសុន្ទៈ

ក្នុងបុរាណសម័យ, មានទៃត្យៈពីរនាក់, មួយឈ្មោះសុន្ទៈ មួយទៀតឈ្មោះឧបសុន្ទៈ ជាអ្នកមានកេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីល្បាញទាំងពីរនាក់ បានប្រារព្ធបំពេញតបៈខ្លាំងក្លាបូជាព្រះចន្ទ្រសេខរៈ ([១]) មកអស់កាលដ៏យូរហើយ ដើម្បីប្រាថ្នារាជ្យក្នុងត្រៃលោក ។ តមក, ព្រះចន្ទ្រសេខរៈដ៏មានជោគ ពេញព្រះទ័យទើបទ្រង់ប្រោសប្រាណទៃត្យៈទាំងពីរនាក់នោះត្រាស់ថា៖ “ចូរឯងទាំងពីរនាក់ប្រាថ្នាពរចុះ” ។ កាលនោះ, ទៃត្យៈទាំងពីរនាក់ ដោយកម្លាំងព្រះនាងសរស្វតីជាទេវីវាចា ជ្រែកចូលក្នុងកាយខ្លួនទាំងពីរ ក៏នាំបណ្ដាលឲ្យទូលសូមពរចំពោះព្រះចន្ទ្រសេខរៈ ផ្សេងពីរសេចក្ដីប្រាថ្នាដែលតាំងចិត្តទុកពីមុនមកទៅវិញ បែរជានិយាយសូមពរថា៖ “បើព្រះភគវន្តទ្រង់ប្រោសប្រាណប្រទានពរ ក៏សូមប្រទាននាងបវ៌តីជាទីប្រិមប្រិយរបស់ព្រះអង្គ” ។ កាលនោះ, ព្រះចន្ទ្រសេខរៈដ៏មានជោគទ្រង់ព្រះក្រេវក្រោធ តែក៏ទ្រង់មិនលះបង់សច្ចៈនៅតែប្រសិទ្ធិពរប្រទាននាងបវ៌តីដល់ទៃត្យៈល្ងង់ខ្លៅឥតការពិចារណានោះ ។ ចំណេរកាលមក ទៃត្យៈទាំងពីរជាអ្នកទ្រទ្រង់លោក ជាប់ចិត្តក្នុងលម្អព្រះសរីរាវយវៈព្រះនាងបវ៌តី ដោយកាមរាគដុតដាលក្នុងចិត្តងងឹតងងល់អាក្រក់ក្រៃលែង កើតឈ្លោះទាស់ទែងដណ្ដើមគ្នាទៅវិញទៅមកដោយអាងថាត្រូវបានខ្លួនតែសព្វខ្លួន ទីបំផុតចុះមតិព្រមគ្នានឹងយកប្រមាណបុរស គឺអ្នកអាជ្ញាកណ្ដាលជាចៅក្រមមកកាត់ក្ដីឲ្យ, កាលនោះ ព្រះចន្ទ្រសេខរៈជាម្ចាស់លោកជ្រាបសេចក្ដី ក៏ប្លែងព្រះអង្គជាព្រាហ្មណ៍ព្រឹទ្ធចុះមកប្រាកដក្នុងលោកនេះ ។ ទៃត្យៈទាំងពីរ និយាយនឹងតាព្រាហ្មណ៍នោះថា៖ “នាងនេះ, យើងទាំងពីរនាក់បានមកដោយកម្លាំងយើងទាំងពីរ សមគួរនឹងឲ្យអ្នកណាក្នុងយើងទាំងពីរនាក់នេះ?” ។ តាព្រាហ្មណ៍ឆ្លើយថា៖

២១- គួរបូជាព្រាហ្មណ៍ ព្រោះជាអ្នកមានវណ្ណប្រសើរ, ក្សត្រ ព្រោះជាអ្នកមានអំណាចច្រើន, វៃស្យ ព្រោះជាអ្នកមានទ្រព្យ និងស្រូវច្រើន, សូទ្រ ព្រោះជាអ្នកបម្រើព្រាហ្មណ៍ ។

បើលោកទាំងពីរនាក់ជាក្សត្រត្រូវកាន់ធម៌ជាក្សត្រ ការច្បាំងជានាទីនៃលោកដែលលោកនិយមស្រាប់ហើយ ។ លុះតាព្រាហ្មណ៍ជាប្រមាណបុរស (អ្នកអាជ្ញាកណ្ដាល) ពោលពាក្យដូច្នេះហើយ ទៃត្យៈទាំងពីរនាក់យល់ឃើញតាមដោយគិតឃើញថា ពាក្យដែលតាព្រាហ្មណ៍ជាអាជ្ញាកណ្ដាលពោល

---

[១] ព្រះនាមព្រះឥសូរ ប្រែថា មានរូបព្រះចន្ទ្រខាងខ្នើតជាមកុដ ។

នេះត្រឹមត្រូវហើយ ក៏ចូលទៅប្រយុទ្ធគ្នាក្នុងខណៈនោះយ៉ាងសហ័សដ៏សាហាវយង់ឃ្នង តែដោយគូទាំងពីរមានកម្លាំងស្មើគ្នា ក៏ប្រហារគ្នាទៅវិញទៅមកស្លាប់ទាំងពីរនាក់ទៅហោង, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្មាត**ទុរទសី**) ពោលថា៖ "ក្នុងយុទ្ធសង្គ្រាម" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ២០) ។ ក្រោក**ចិត្រពណ៌**និយាយឡើងថា៖ "កាលបើដូច្នេះ ដូចម្ដេចក៏មន្ត្រីឯងមិននិយាយពីកាលមុន?" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយតបទៅវិញថា៖ "កាលនោះ, លោកម្ចាស់បានស្ដាប់ពាក្យខ្ញុំបាទយល់សេចក្ដីដល់ទីបំផុតហើយឬ? សង្គ្រាមនេះកើតឡើងដោយមិនបានទទួលមតិយល់ព្រមពីខ្ញុំបាទទេ ព្រោះមិនគួរនឹងទៅរុកកួនឲ្យកើតវិវាទសោះ, ឯរាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ប្រាថ្នាតែចងស្ពានមេត្រីជាសាធុគុណតែប៉ុណ្ណោះទេ មិនចង់ធ្វើសង្គ្រាមទេ, ព្រោះថា៖

២២- បុគ្គលមានសច្ចៈ ១, បុគ្គលជាអាយ៌ជាតិ ១, បុគ្គលទ្រទ្រង់ធម៌ ១, បុគ្គលជាអនារិយជាតិ ១, បុគ្គលមានបងប្អូនច្រើន ១, បុគ្គលមានកម្លាំង ១, បុគ្គលធ្លាប់មានជ័យក្នុងយុទ្ធសង្គ្រាមច្រើនដង ១, ទាំង ៧ ប្រភេទនេះ លោកពោលថាត្រូវធ្វើសន្តិភាព ។

២៣- បុគ្គលមានសច្ចៈ តែងរក្សាសច្ចៈទៀងទាត់, នរណាធ្វើសន្តិភាពមួយអន្លើដោយបុគ្គលមានសច្ចៈ សន្តិភាពរមែងមិនប្រែប្រួលទេ, បុគ្គលជាអាយ៌ជាតិ សូម្បីខូចខាតដល់ជីវិត ក៏មិនព្រមលះបង់កិត្តិយស មិនព្រមដើរទៅតាមទំនងដែលជាអនារិយជាតិឡើយ ។

២៤- មែនពិត, ជនដែលបានឡើងឈ្មោះថាជាអ្នកទ្រទ្រង់ធម៌ហើយ កាលបើត្រូវគ្រោះអន្តរាយនរណាៗក៏ទៅជួយតស៊ូរក្សាដែរ, អាស្រ័យដោយការរាប់អាននៃប្រជាជនទូទៅ និងគុណធម៌នៃខ្លួន អ្នកទ្រទ្រង់ធម៌ដែលជាទីរាប់អាននៃជន បុគ្គលណានីមួយទៅធ្វើអន្តរាយមិនបានដោយងាយឡើយ ។

២៥- កាលបើសេចក្ដីវិនាសចូលមកជិតដល់ហើយ សូម្បីអនារិយជន យើងក៏គួរធ្វើសន្តិភាពដែរ ព្រោះថាបើវៀរមិនអាស្រ័យអនារិយជននោះហើយ យើងមិនអាចធ្វើឲ្យយើងរស់តទៅទៀតបានឡើយ ។

២៦- ឫស្សីដុះជាគុម្ពក្រាស់ ជិតប្រកិតគ្នាចោមរោមព័ទ្ធដោយដែឫស្សីមានបន្លាស្អេកស្កះ បុគ្គលមិនអាចចូលទៅកាប់កាត់ឫស្សីនោះបានដោយងាយទេ យ៉ាងណា បុគ្គលមានបងប្អូនច្រើន ក៏យ៉ាងនោះដែរ។

២៧- ពាក្យដែលនិយាយថា "ត្រូវច្បាំងតស៊ូនឹងបុគ្គលមានកម្លាំង" ដូច្នេះ មិនមានឧទាហរណ៍ណាជានិទស្សន៍ទេ ក្នុងកាលណាក៏ដោយ ដុំពពកមិនដែលរសាត់ច្រាសខ្យល់ឡើយ ។

២៨- ជនគ្រប់គ្នា ទីឋានគ្រប់កន្លែង គ្រប់កាលវេលា បុគ្គលរមែងចុះញ៉មព្រមចាញ់អានុភាពនៃវីរបុរសដែលធ្លាប់មានជ័យច្រើនដងណាស់មកហើយ ដូចជាបុរសជារាជបុត្រព្រះបាទជមទគ្និ" ([១]) ។

---

[១] បរសុរាមជាបុត្រព្រះបាទជមទគ្និ ជាសត្រូវនឹងព្រះរាម ច្រណែននឹងព្រះរាមព្រោះខ្លួនឈ្មោះរាមដែរ ។

២៩- អ្នកធ្លាប់មានជ័យក្នុងយុទ្ធសង្គ្រាមច្រើនដងហើយ ទៅធ្វើសន្តិភាពមួយអន្លើដោយព្រះរាជាអង្គណា សត្រូវនៃព្រះរាជាអង្គនោះនឹងលុះក្នុងអំណាចនៃព្រះអង្គភ្លាម ដោយអានុភាពនៃការចងស្ពានមេត្រីសន្តិភាពនោះ ។

ក្នុងរឿងនេះ, រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**នេះប្រកបដោយគុណលក្ខណៈច្រើនប្រការណាស់គួរនឹងធ្វើសន្តិភាពបាន" ។ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនៃរាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**បានស្តាប់ពាក្យនៃកុក**ទីឃ័មុខ**ជាចារបុរស ដែលបានមកថ្លែងប្រាប់សព្វគ្រប់តាំងពីដើមដល់ចុង ដូចសេចក្តីរៀបរាប់នេះហើយ ទើបនិយាយតទៅទៀតថា៖ "នៃកុកចារបុរស! យើងបានស្តាប់ពាក្យអ្នកអស់អាថ៌សេចក្តីស្រេចហើយ តែអ្នកចូរទៅម្តងទៀត ទៅស្តាប់ឲ្យបានការអស់ ហើយចូរត្រឡប់មកប្រាប់យើងវិញយ៉ាងឆាប់ៗ" ។ តែក្នុងពេលដែល**ចាក្រពាក**បង្គាប់កុក**ទីឃ័មុខ**ដូច្នេះ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**សួរ**ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ថា៖ "លោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី! ខ្ញុំចង់ដឹងថា បុគ្គលដែលយើងមិនគួរនឹងធ្វើសន្តិភាពចងស្ពានមេត្រីនោះបែបណាខ្លះ?" ។ **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ឆ្លើយប្រាប់រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ថា៖ "ទេវៈ! ខ្ញុំបាទនឹងបរិយាយជូន, សូមលោកម្ចាស់ចាំស្តាប់ដូចសេចក្តីតទៅនេះ៖

៣០- ១ ក្មេង, ២ មនុស្សចាស់, ៣ មនុស្សឈឺរីងរ៉ៃ, ៤ មនុស្សដែលញាតិបណ្តេញចោលបង់, ៥ នាយខ្លាច, ៦ បរិវារខ្លាច, ៧ នាយល្មោភ, ៨ បរិវារល្មោភ,

៣១- ៩ មនុស្សដែលមានប្រក្រតីព្រងើយកន្តើយ, ១០ មនុស្សមានចិត្តជាប់ក្នុងកាមគុណ, ១១ មនុស្សមានចិត្តផ្លាស់ប្តូរច្រើន (ចិត្តមិនទៀងទាត់), ១២ មនុស្សនិន្ទាទេពតា និងព្រាហ្មណ៍,

៣២- ១៣ មនុស្សមានព្រេងសំណាងអាក្រក់, ១៤ មនុស្សជឿព្រេងសំណាង, ១៥ មនុស្សត្រូវអន្តរាយដោយទុរភិក្ស, ១៦ មនុស្សមានចិត្តរសាំរសាយក្នុងក្តីអន្តរាយវេហ៍ពល,

៣៣- ១៧ មនុស្សមិននៅក្នុងប្រទេសខ្លួន, ១៨ មនុស្សមានសត្រូវច្រើន, ១៩ មនុស្សមិនប្រកបដោយវេលា, ២០ មនុស្សមិនកាន់សច្ចៈ និងធម៌, មនុស្សដែលមិនត្រូវធ្វើសន្តិភាពមាន ២០ ពួក ដូចពោលមកនេះ ។

៣៤- បុគ្គលទាំង ២០ ពួកនេះ មិនត្រូវធ្វើសន្តិភាពជាមួយឡើយ មានតែត្រូវធ្វើសង្គ្រាមតបវិញតែប៉ុណ្ណោះ ព្រោះថាបុគ្គល ២០ ពួកនេះ កាលបើចាត់ធ្វើសង្គ្រាមហើយ មុខជាធ្លាក់ទៅក្នុងអំណាចសត្រូវពិតប្រាកដហើយឆាប់រហ័សផង ។

៣៥- ធម្មតាលោក តែងមិនពេញចិត្តធ្វើសង្គ្រាមដើម្បីកូនក្មេង ព្រោះកូនក្មេងមិនមានអំណាច, មួយទៀត កូនក្មេងមិនយល់ផលនៃការច្បាំង និងការមិនច្បាំងទេ ។

៣៦- មនុស្សចាស់ និងមនុស្សឈឺរឹងរៃ មិនមានឧស្សាហៈ និងអង់អាចទេ ជនទាំង ២ ពួកនេះ សូម្បីតែបងប្អូនឯងក៏មើលងាយឥតសង្ស័យឡើយ ។

៣៧- មនុស្សដែលញាតិទាំងពួងបណ្តេញបង់ គេអាចទម្លាយបានដោយងាយ ព្រោះញាតិទាំងឡាយដែលមានគ្រោះដល់ខ្លួននឹងសម្លាប់ជនពួកនេះចោលបង់មិនខាន ។

៣៨- នាយខ្លាច រត់ចោលសង្គ្រាម នឹងដល់សេចក្តីវិនាសដោយខ្លួនឯង បរិវារខ្លាចក៏នឹងរត់ចោលម្ចាស់ខ្លាចសង្គ្រាមដូចគ្នាដែរ ។

៣៩- នាយល្មោភ តែងមានបរិវារមិនសូវចង់ច្បាំង ព្រោះបរិវារមិនសូវបានចំណែក ឯបរិវារល្មោភដែលមិនបានរង្វាន់នឹងសម្លាប់នាយល្មោភបង់ ។

៤០- មនុស្សដែលមានប្រក្រតីព្រងើយកន្តើយ ត្រូវមនុស្សដែលមានប្រក្រតីមិនព្រងើយកន្តើយលះបង់ចោលក្នុងសង្គ្រាម, ឯមនុស្សដែលមានចិត្តជាប់ក្នុងកាមគុណ គេតែងយកឈ្នះបានដោយងាយ ។

៤១- មនុស្សមានចិត្តផ្លាស់ប្តូរច្រើន តែងជាទីបែកចិត្តនៃជនអ្នកជួយប្រឹក្សា (មន្ត្រី) ដល់មានកិច្ចការកើងឡើង មនុស្សមានចិត្តផ្លាស់ប្តូរច្រើននោះតែងព្រងើយកន្តើយ ព្រោះមានចិត្តមិនទៀងទាត់ ។

៤២- មនុស្សនិន្ទាទេពតា និងព្រាហ្មណ៍ នឹងសាបសូន្យទៅឯងៗ ព្រោះអំណាចព្រះធម៌ធំទូលាយណាស់ ឯមនុស្សមានព្រេងសំណាងអាក្រក់ វិនាសដូចគ្នាដែរ ។

៤៣- មែនពិត, ការជឿព្រេងសំណាងជាហេតុនៃសម្បត្តិ (សេចក្តីចម្រើន) ផង នៃវិបត្តិ (សេចក្តីវិនាស) ផង កាលបើដូច្នេះ មនុស្សជឿព្រេងសំណាង នឹងមិនតាំងចិត្តព្យាយាមធ្វើអ្វីដោយខ្លួនឯង ។

៤៤- មនុស្សដែលត្រូវអន្តរាយដោយទុរភិក្ស នឹងលិចស្រឹមទៅដោយខ្លួនឯង, រីនាយមានចិត្តរសាំរសាយក្នុងក្តីអន្តរាយរេហ៍ពលក៏មិនអាចនឹងកទ័ព ដើម្បីធ្វើចម្បាំងទៀតបានទេ ។

៤៥- មនុស្សដែលមិននៅក្នុងប្រទេសខ្លួន សូម្បីកូនសត្រូវតូចមួយក៏អាចសម្លាប់បាន ដូចក្រពើសូម្បីតូចតាច បើនៅក្នុងទឹកហើយ អាចចាប់ដល់ដំរីសារធំក៏បាន ។

៤៦- មនុស្សមានសត្រូវច្រើន តែងរន្ធត់តក់ស្លុត ដូចព្រាបនៅក្នុងកណ្តាលហ្វូងខ្លែង បើទុកជាដើរផ្លូវណាក៏ដោយ មិនយូរប៉ុន្មាននឹងដល់ក្តីស្លាប់មិនខាន ។

៤៧- មនុស្សដែលមានសេនា្យនុភាពមិនប្រកបដោយវេលា នឹងត្រូវយោធាដែលប្រកបដោយកាលវេលាវាយខ្ចាត់ខ្ចាយបាន ដូចក្អែកនៅក្នុងពេលរាត្រីឥតមានពន្លឺត្រូវទីទុយសម្លាប់បាន ។

៤៨- ក្នុងកាលណាក៏ដោយ បុគ្គលមិនគួរធ្វើសន្តិភាព (មេត្រី) មួយអន្លើដោយមនុស្សមិនកាន់

សច្ចៈ និងធម៌ឡើយ ព្រោះថា កាលបើធ្វើសន្តិភាពជាមួយជនបែបនេះហើយ មិនយូរប៉ុន្មាន នឹងដល់នូវការប្រែប្រួលដោយហេតុតែមិនមែនជាសប្បុរសនោះឯង ។

ខ្ញុំបាទនឹងជម្រាបតទៅទៀតថា ការធ្វើសន្តិភាព ១, ការធ្វើសង្គ្រាម១, ការយាត្រាទ័ព ១, ការសំចតទ័ព ១, ការពឹងពាក់អាស្រ័យនៃទ័ព ១, ការចាត់ចែងទ័ព ១ ទាំង៦ ប្រការនេះជាអង្គការនៃកងទ័ព ។ ឧបាយដើម្បីចាប់ផ្ដើមធ្វើការ ១, រេហ៍ពលនិងទ្រព្យសម្បត្តិ ១, ការលៃលកទៅតាមកាលៈទេសៈ ១, ឧបាយការពារមិនឲ្យចាញ់ ១, សេចក្ដីសម្រេចផលនៃការងារ ១ ទាំង ៥ ប្រការនេះជាអង្គនៃការប្រឹក្សា ។ ការផ្សះផ្សា ១, ការចែករំលែក ១, ការញុះញង់បំបែក ១, ការផ្ដន្ទាទោស ១ ទាំង៤ ប្រការនេះជាឧបាយយកឈ្នះ ។ អានុភាពនៃឧស្សាហៈ ១, អានុភាពនៃការប្រឹក្សា១ , អានុភាពនៃព្រះរាជា ១ ទាំង ៣ ប្រការនេះជាអានុភាព ([១]) ។ កាលបើបានពិចារណាតាមពាក្យដែលបានពោលមកនេះជានិច្ចហើយ អ្នកប្រាថ្នាជ័យជម្នះ នឹងបានសម្រេចផលបានទៅជាបុគ្គលធំមិនខាន ។

៤៩- សេចក្ដីពិត, ស្រីណា ([២]) ដែលបុគ្គលមិនគប្បីបានដោយតម្លៃគឺការបរិច្ចាកជីវិត ស្រីនោះសូម្បីទ្រេតទ្រោតឃ្លេងឃ្លោង រមែងរត់ទៅរកបុគ្គលដែលចេះនីតិសាស្ត្រ (ចេះនយោបាយ) ។

៥០- ក្នុងកាលណា ជនណាចេះចែកចាយទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យជនដទៃស្មើភាគគ្នា មានចារបុរសចេះលាក់លៀមការសម្ងាត់ទុកដោយល្អ មានការប្រឹក្សាយ៉ាងស្ងាត់ មិនពោលពាក្យអសុរសចំពោះសព្វមនុស្សទាំងឡាយ ក្នុងកាលនោះ ជននោះ អាចគ្រប់គ្រងប្រឹថពីមណ្ឌលដែលមានសាគរជាឧបខេត្តបាន ។

ទេវៈ! បើទុកជាត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីបានណែនាំឲ្យធ្វើសន្តិភាពក្ដី ក្នុងពេលនេះ ក្មេក**ចិត្រពណ៌**នៅកំពុងឡើងជោរដោយការមានជ័យ គង់មិនទាន់យល់ព្រមនៅឡើយទេ ។ ក្នុងរឿងនេះ, គួរលោកម្ចាស់ចាត់ការដូច្នេះវិញ ពេលនេះគួរឲ្យកុកឈ្មោះ**មហាពល**នៃសីហលទ្វីបជាសហាយរបស់យើងធ្វើជារាជា ហើយញុះឲ្យទៅកការចលាចលឡើងក្នុងជម្ពូទ្វីប, ព្រោះថាៈ

៥១- វីរយោធា ដែលមានគ្រឿងការពារល្អ រក្សាការសម្ងាត់ទុកដោយប្រពៃ យាត្រាទ័ពដ៏ណាស់ណាន់តាន់តាប់ហើយមានរបៀប ចូលទៅរុកកំដៅសត្រូវណាដែលមានកម្លាំងស្មើភាគគ្នាឲ្យវិនាស សត្រូវដែលក្ដៅក្រហាយវិនាសហើយនោះ នឹងចូលមកធ្វើសន្តិភាព ព្រោះហេតុតែសេចក្ដីវិនាសនោះឯង" ។

រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**យល់ព្រមហើយពោលថាៈ "ធ្វើយ៉ាងនេះត្រឹមត្រូវហើយ" ទើបប្រគល់

---

[១] អានុភាពគឺឥទ្ធិក្នុងចម្បាំងមាន ៣ ប្រការគឺ ១ ឧស្សាហឥទ្ធិ ២ មន្ត្រឥទ្ធិ និង ៣ ប្រភូឥទ្ធិ ។

[២] សិរីសួស្ដី, ទ្រព្យសម្បត្តិ, ជ័យជម្នះ ។

សាសន៍សម្ងាត់បញ្ជូនកុកឈ្មោះ**វិចិត្រ**ឲ្យទៅសីហលទ្វីប ។ ក្នុងពេលដែលរាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌** និង **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**កំពុងតែប្រឹក្សាគ្នាដូច្នេះ កុក**ទីឃ័មុខ**ជាចារបុរសមកដល់ ហើយនិយាយប្រាប់ថា៖ "ទេវៈ! ខ្ញុំបាទបានឮសត្រូវគឺត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយប្រាប់ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ក្នុងទីនោះថា៖ "ទេវៈ! ក្អែក**មេឃពណ៌**បាននៅក្នុងសំណាក់រាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌** អស់កាលយូរហើយ វាគង់នឹងបានដឹងថារាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**ជាបុគ្គលគឺយើង (ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**) គួរគប្បីធ្វើសន្ធិសញ្ញាស្ងប់សឹកបាន ឬមិនបាន" ។ កាលដែលក្អែក**មេឃពណ៌**ចូលទៅដល់ខ្ញុំ (កុក**ទីឃ័មុខ**) បានឮថាក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ "នែ**មេឃពណ៌**! រាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**ជាស្តេចបែបណា? **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីមានលក្ខណៈដូចម្តេចខ្លះ?" ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ទេវៈ! រាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌** ជាស្តេចមានអធ្យាស្រ័យទ្រង់សច្ចៈ ទៀងត្រង់ណាស់ប្រដូចជាអង្គព្រះបាទយុទ្ធិស្ឋិរ ([១]) ឯប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីដូច**ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**នេះក៏គេរកបានដោយក្រណាស់" ។ កាលនោះ, ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរកាត់ទៀតថា៖ "ថាបើកាន់សច្ចៈល្អដូច្នេះ ហេតុអ្វីក៏ឯងចូលទៅលលួងឲ្យចាញ់កលបាន?" ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**សើចហើយឆ្លើយតបភ្លាមវិញថា៖ "ទេវៈ?

៥២- ការលួងបោកជនឲ្យជឿទុកចិត្តស្រេចហើយ ចាំបាច់ប្រើសេចក្តីឆ្លៀវឆ្លាតអ្វីប៉ុន្មាន ដូចជាការប្រហារជនដែលចូលមកដេកលើស្មាយើងហើយ ចាំបាច់ប្រើសេចក្តីអង់អាចជាជាតិបុរសអ្វីប៉ុន្មាន" ។

ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់ស្តាប់, **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី ដឹងថាខ្ញុំបាទជាចារបុរសតាំងពីប្រថមទស្សន៍ម្ល៉េះ តែរាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**មានអធ្យាស្រ័យធំណាស់ ហើយជឿទុកចិត្តខ្ញុំបាទស៊ប់ បានជាខ្ញុំបាទលលួងបោកបាន, ព្រោះថា៖

៥៣- ជនណា ដឹងថាទុរជនពោលពាក្យសច្ចៈដូចខ្លួនដឹងដែរ ជននោះត្រូវទុរជនលលួងបោកបាន ដូចព្រាហ្មណ៍ត្រូវពួកអ្នកលេងបោកយកពពែបាន ។

ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ "ចុះរឿងនោះតើដូចម្តេច?" ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**និយាយរៀបរាប់ប្រាប់ថា៖

កថាទី ៩

រឿងព្រាហ្មណ៍ នឹងអ្នកលេង

នៅអរញ្ញនៃព្រះគោតម មានព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ល្ងង់ឆោត ដោយពាក្យសរសើរ ព្រាហ្មណ៍នោះមាន

---

[១] ព្រះរាជាបណ្ឌក ក្នុងរឿងមហាភារតៈ ជាស្តេចប្រកបដោយធម៌។

ប្រាថ្នាធ្វើយញ្ញពិធី ហើយចូលទៅគ្រាមមួយរកទិញពពែ ទិញបានហើយ លើកលីលើស្មាដើរត្រឡប់មកវិញ មកដល់ពាក់កណ្តាលផ្លូវជួបនឹងអ្នកលេង ៣ នាក់ ។ អ្នកលេងទាំងឡាយនោះ លុះឃើញព្រាហ្មណ៍លីពពែមកដល់ ក៏គិតគ្នាថា៖ “បើយើងដើរកលឧបាយយកពពែនេះបាន ទុកជាយើងចេះកលឧបាយឆ្លាតមែន” គិតគ្នាដូច្នេះហើយ ទើបប្បួលគ្នាទៅអង្គុយក្រោមឈើមួយម្នាក់ៗគ្រប់ទាំង ៣ នាក់ នៅបណ្តោយផ្លូវដែលព្រាហ្មណ៍នោះដើរទៅឃ្លាតឆ្ងាយពីគ្នាចម្ងាយប្រហែលមួយក្រោសៈ ([១]) ប៉ុណ្ណោះ ។ កាលដែលព្រាហ្មណ៍នោះដើរមកដល់ អ្នកលេងទី១ សួរទៅថា៖ “នែព្រាហ្មណ៍ដ៏ចម្រើន! អ្នកលីអ្វីលើស្មា មើលទៅដូចជាឆ្កែ យកឆ្កែទៅធ្វើអ្វីហ្នឹង? ។ ព្រាហ្មណ៍ឆ្លើយតបថា៖ “ទេ! មិនមែនឆ្កែទេ ពពែទេតើ, ខ្ញុំយកទៅធ្វើយញ្ញពិធី” ។ ព្រាហ្មណ៍ដើរតទៅទៀត ទៅជួបអ្នកលេងទីពីរៗនិយាយសួរដដែលដូចអ្នកលេងទី១ទៀត ។ ព្រាហ្មណ៍បានស្តាប់ពាក្យសួរដដែលៗដូច្នោះ នឹកអៀនហើយរង្កៀសខ្លួនក៏ទម្លាក់ពពែចោលទៅដីសម្លឹងពិនិត្យមើលផ្អៀងផ្អងមួយស្របក់ មើលហើយមើលទៀតមិនអស់ចិត្ត នឹកស្តាយក៏លើកពពែនោះលីលើស្មាដើរតទៅទៀត ហើយចេះតែមានសេចក្តីសង្ស័យស្ទាក់ស្ទើរក្នុងចិត្តមិនអស់មិនហើយ, ព្រោះថា៖

៥៤- ទៀងណាស់, មតិនៃសប្បុរសទាំងឡាយ ក៏អាចទន់រេទៅតាមសម្តីទុរជនទាំងឡាយដែរ ជនដែលជឿទុកចិត្តទុរជនទាំងឡាយនេះ នឹងដល់នូវសេចក្តីស្លាប់ដូចឧដ្ឋឈ្មោះ**ចិត្រកណ៌ៈ** ។

ក្អែក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**និយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ១០

រឿងសីហៈ, ក្អែក, ខ្លា, ចចក និងឧដ្ឋ

នៅអរញ្ញប្រទេសមួយ, មានសីហៈឈ្មោះមនោត្កដៈ ។ សីហៈនេះមានបរិវារ ៣នាក់ គឺក្អែក ១, ខ្លា ១, និងចចក ១ ។ ថ្ងៃមួយតមក, ក្នុងពេលដែលកំពុងត្រាច់ចររកអាហារ សត្វទាំង៣ នេះបានឃើញឱដ្ឋមួយហើយសួរថា៖ “នែឧដ្ឋ! ឯងបែកខ្ចាត់ខ្ចាយចេញមកពីក្បួនរទេះឯណា? រួចទៅណាហ្នឹង?” ។ ឧដ្ឋក៏រៀបរាប់ព្រឹត្តិហេតុខ្លួនប្រាប់តាំងពីដើមមកដល់ចប់ ។ កាលនោះ, សត្វទាំងនោះនាំឧដ្ឋទៅប្រគល់ឲ្យសីហៈជានាយ សីហៈក៏ឲ្យអភយវាចាហើយដាក់ឈ្មោះឧដ្ឋថា **ចិត្រកណ៌ៈ** អនុញ្ញាតឲ្យនៅក្នុងសំណាក់ខ្លួនតទៅ ។ ចំណេរតមក, សីហៈឈឺ រាងកាយស្គាំងស្គម ណាមួយភ្លៀងធ្លាក់មកជោគជាំខ្លាំងពេក មិនអាចដើរស្វះស្វែងរកចំណីអាហារបាន សត្វទាំងឡាយមានខ្លាជាដើមក៏និយាយប្រឹក្សាគ្នាថា៖

---

[១] ប្រហែល ១/៤ យោជន៍។

"ម្ចាស់យើងនឹងសម្លាប់ឧដ្ឋធ្វើជាចំណីអាហារបានយ៉ាងណា យើងត្រូវគិតអានឲ្យម្ចាស់យើងសម្លាប់យ៉ាងនោះ ប្រយោជន៍អ្វីនឹងសត្វស៊ីបន្លាជាចំណីអាហារនេះ?" ។ ខ្លាពោលថា៖ "ឧដ្ឋនេះម្ចាស់យើងបានឲ្យអភ័យវាចាហើយអនុគ្រោះរក្សាទុក បើដូច្នោះតើយើងនឹងសម្លាប់ដូចម្ដេចកើត?" ។ ក្អែកពោលថា៖ "សម័យនេះ ម្ចាស់យើងទន់ខ្សោយកម្លាំងណាស់ទៅហើយ បើទុកជាបាបក៏លោកប៉ានធ្វើដែរ, ព្រោះថា៖

៥៥- ស្រីភាព ដែលអត់ឃ្លានហើយ សូម្បីកូនឯងក៏លះបង់ចោល, ពស់ដែលអត់ឃ្លានហើយសូម្បីពងឯងក៏ស៊ី, នរណាហ្ន៎ដែលត្រូវទុក្ខវេទនាដោយអត់ឃ្លាន នឹងមិនប៉ានធ្វើបាប? នរជនទាំងឡាយដែលអត់ឃ្លានហេវកម្លាំងហើយ នឹងត្រឡប់ទៅជាមនុស្សឥតករុណា ។

៥៦- មនុស្សស្រវឹងស្រា មនុស្សឆ្កួត មនុស្សកាចកំរោល មនុស្សអស់កម្លាំង មនុស្សក្រោធមនុស្សអត់ឃ្លាន មនុស្សល្មោភ មនុស្សខ្លាច មនុស្សរហ័សក្ដែត និងមនុស្សបរិភោគកាម មនុស្សទាំងអស់នេះមិនចេះធម៌ទេ" ។

សត្វទាំងឡាយគិតគូរគ្នាឃើញដូច្នេះហើយ ក៏បបួលគ្នាទៅកាន់សំណាក់សីហៈ ។ សីហៈសួរថា៖ "បានអ្វីជាអាហារបរិភោគឬទេ ថ្ងៃនេះ?" ។ សត្វទាំងឡាយឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "យើងខ្ញុំទាំងអស់គ្នាខំប្រឹងស្វះស្វែងរកណាស់ តែរកមិនបានសោះ" ។ សីហៈសួរតទៅទៀតថា៖ "ចុះធ្វើម្ដេចទៅឥឡូវនេះយើងនឹងរកឧបាយចិញ្ចឹមជីវិតបានហ៎ះ?" ។ ក្អែកនិយាយប្រាប់ថា៖ "ទេវៈ! មកពីលោកម្ចាស់លះបង់អាហារដែលមានក្នុងអំណាចលោកម្ចាស់ បានជាសេចក្ដីវិនាសចូលមកជិតដល់យើងគ្រប់គ្នា" ។ សីហៈសួរថា៖ "អាហារអ្វីហ្ន៎ដែលនៅក្នុងអំណាចយើង?" ។ ក្អែកចូលទៅជិតនិយាយខ្សឹបដាក់ត្រចៀកសីហៈថា៖ "**ចិត្រកណ៌ៈ**នេះឯង" ។ សីហៈយកជើងជាន់ដីហើយស្ទាបត្រចៀក ([១]) ទាំងពីរទើបពោលថា៖ "យើងបានឲ្យអភយវាចាហើយ នឹងទៅធ្វើទារុណកម្មដូចម្ដេចកើត?" ព្រោះថា៖

៥៧- ការឲ្យផែនដី ការឲ្យប្រាក់មាស ការឲ្យគោ ការឲ្យបាយទឹក លោកមិនទាន់ហៅថាមហាទានទេ បណ្ដាទានទាំងឡាយនេះ អភយទានទើបលោកចាត់ថាជាមហាទាន ។

៥៨- ផលនៃអស្វមេធៈណា ([២]) ដែលអាចញុំាងសេចក្ដីទាំងពួងឲ្យសម្រេចបាន ផលនោះ គឺបុគ្គលគប្បីបានក្នុងការរក្សាជនណាដែលមកសូមទីពឹង ។

ក្អែកពោលថា៖ "ឧដ្ឋលោកម្ចាស់មិនត្រូវសម្លាប់ដោយខ្លួនឯងទេ គឺវាសុខចិត្តប្រគល់ខ្លួនវាឲ្យជា

---

[១] កិរិយាសម្ដែងសេចក្ដីគោរព ។

[២] អស្វមេធៈ ពិធីសម្លាប់សេះបូជាយញ្ញ ដែលប្រកាន់ជឿថាបានបុញ្ញាភិនិហារដ៏ក្រៃលែងរហូតបានជាស្ដេចទេវតានៅឋានត្រៃត្រឹង្ស ។

ទានយ៉ាងណា យើងខ្ញុំទាំងឡាយនឹងធ្វើយ៉ាងនោះ” ។ សីហៈលុះបានស្ដាប់ពាក្យក្អែកពន្យល់ឧបាយយ៉ាងនេះហើយ ក៏ទាល់គំនិតនៅស្ងៀម ។ កាលនោះ, ក្អែកបានឱកាសនឹងប្រើឧបាយកោង ក៏ទៅនាំយកសត្វទាំងឡាយឯទៀតឲ្យចូលទៅកាន់សំណាក់សីហៈ ហើយនិយាយថា៖ “ទេវៈ! យើងគ្រប់គ្នាប្រឹងស្វះស្វែងរកចាប់សត្វជាចំណីអាហារអស់ប៉ុណ្ណឹងហើយ នៅតែមិនបានសោះ ឯលោកម្ចាស់អត់ឃ្លានអាហារមកយូរថ្ងៃដែរហើយ បើដូច្នោះសូមលោកម្ចាស់ស៊ីសាច់យើងជាអាហារចុះ, ព្រោះថា៖

៥៩- មែនពិត, កិច្ចការរដ្ឋបាលទាំងអស់មានលោកម្ចាស់ជាមូល ជាទង់ជ័យ ដូចជានរជនដែលប្រយ័ត្នរក្សាដើមឈើព្រមទាំងគល់ តែងបានផល ។

សីហៈពោលថា៖ “ការសុខចិត្តព្រមលះបង់ជីវិតប្រសើរ តែការប្រព្រឹត្តិធ្វើអំពើអាក្រក់ប្រាកដដូច្នេះមិនប្រសើរសោះឡើយ” ។ ចចកពោលដូចក្អែកទៀត ។ សីហៈនិយាយតទៅទៀតថា៖ “ទេ! ទេ! កុំឡើយបាអើយ!” ។ កាលនោះ, ខ្លានិយាយទៀតថា៖ “បើដូច្នោះសូមលោកម្ចាស់បរិភោគខ្ញុំចុះ ដើម្បីឲ្យលោកមានជីវិត” ។ សីហៈឆ្លើយដោយអស្ចារ្យក្នុងចិត្តថា៖ “ក្នុងកាលណាក៏ដោយ មិនមានអ្នកណានិយាយដូចឯងទេ ពាក្យឯងនិយាយនេះមិនគួរសោះឡើយ” ។ ពេលនោះ, ឧដ្ឋ**ចិត្រកណ៌ៈ**ដែលជាសត្វមានការជឿទុកចិត្តពីកំណើត ក៏និយាយប្រគល់ខ្លួនដូចសត្វទាំងពួង ។ កាលដែលឧដ្ឋនិយាយបរិច្ចាកប្រាណស្មើរតែមិនទាន់ផុតសម្ដីផង ខ្លាស្ទុះស្លែតទៅចាប់ហែកជញ្ជែងផ្ទៃឧដ្ឋសម្លាប់មួយរំពេច ហើយចែកគ្នាស៊ីបំពេញផ្ទៃទៅហោង ។ ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំបាទ (ក្អែក**មេឃពណ៌**) ពោលថា៖ “ទៀងណាស់” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៥៤) ។ តមក, ព្រាហ្មណ៍បានស្ដាប់ពាក្យអ្នកលេងទី៣ ទៀត ទើបកំណត់ទុកដាច់ខាតថាមតិរបស់ខ្លួនខុសពិត ហើយបោះទម្លាក់ពពែនៅលើស្មាចោលបង់ ដើរទៅងូតទឹកជម្រះអាត្មារួចដើរទៅផ្ទះដៃទទេទៅ ។ ឯពពែនោះ ត្រូវអ្នកលេងទាំង ៣ នាក់ សែងយកទៅសំឡេះបរិភោគជាអាហារទៅហោង ហេតុនេះបានជាខ្ញុំបាទ (ក្អែក**មេឃពណ៌**) និយាយថា៖ “ជនណាដឹងថាទុរជនដូច្នេះជាដើម” (លេខ ៥៣) ។ កាលនោះក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរតទៅទៀតថា៖ “នែ**មេឃពណ៌**! ឯងធ្វើដូចម្ដេច បានជាឯងនៅក្នុងកណ្ដាលសត្រូវបានយូរម្ល៉េះ? ធ្វើដូចម្ដេចបានជាស្និទ្ធស្នាលជិតដិតគ្នាម្ល៉េះហ្ន៎?” ។ ក្អែក**មេឃពណ៌** និយាយតបថា៖ “ទេវៈ! កិច្ចការជាប្រយោជន៍នាយចៅហ្វាយ និងកិច្ចការធ្វើឲ្យសម្រេចប្រយោជន៍ដល់ខ្លួនគេនឹងមិនត្រូវធ្វើអ្វីឬអ្វី?” ព្រោះថា៖

៦០- បពិត្រព្រះរាជា! មនុស្សលោកទូលឧសដែលឆេះនៅលើក្បាលមិនបានឬអ្វី? ខ្សែទឹកស្ទឹងហូរទៅស្រោចឈើ នឹងរំលើងឫសឈើមិនបានឬអ្វី? ។

៦១- អ្នកប្រាជ្ញ បើមានកិច្ចការណាមួយដែលត្រូវធ្វើខានមិនបាន សូម្បីសត្រូវក៏ត្រូវតែទូលលើ

ក្បាល ដូចកង្កែបត្រូវពស់ចាស់សម្លាប់បាន ។

ក្លោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ "ចុះរឿងនោះតើដូចម្ដេច?" ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**និយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី ១១

រឿងពស់ និងកង្កែប

នៅក្នុងឧទ្យានចាស់មួយ, មានពស់មួយឈ្មោះមន្ទវិស ។ ពស់នោះចាស់គ្រាំគ្រាណាស់វារលូនទៅរកចំណីបានដោយលំបាក ហើយលបលាក់ខ្លួនទៅនៅមាត់ត្រពាំងមួយ ។ កាលនោះ, មានកង្កែបមួយក្រឡេកទៅឃើញពីចម្ងាយ ក៏ស្រែកសួរទៅថា៖ "នែបងពស់! ម្ដេចក៏បងមកនៅទីនេះមិនដើរទៅស្វែងរកចំណីអាហារ?" ។ ពស់ចាស់នោះឆ្លើយប្រាប់វិញថា៖ "ហៃអ្នកដ៏ចម្រើន! ចូរអ្នកលោតទៅរកខ្លួនឯងចុះ, សួរខ្ញុំជាអ្នកមានបុណ្យតិចតួចស្ដួចស្ដើងនេះតើមានប្រយោជន៍អ្វី?" ។ កង្កែបស្ដាប់ហើយ ចង់ដឹងរឿងរ៉ាវដើមទង អត់ទ្រាំមិនបានក៏សួរដេញដោលទៅទៀតថា៖ "សូមរៀបរាប់រឿងរ៉ាវដើមទងឲ្យអស់មកមើល" ។ ពស់ចាស់ក៏រៀបរាប់ប្រាប់ថា៖ "នែអ្នកដ៏ចម្រើនអើយ! នៅព្រហ្មបុរីមានព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ឈ្មោះកៅណ្ឌិន្យចេះចប់ត្រៃវេទ គាត់មានកូនប្រុសមួយឈ្មោះសុសីលអាយុ២០ឆ្នាំ មានគុណសម្បត្តិល្អគ្រប់យ៉ាង តែសំណាងអាក្រក់ ត្រូវខ្ញុំជាសត្វចិត្តកាចសាហាវចឹកសម្លាប់បង់ទៅ លុះគាត់ឃើញកូនគាត់ដេកស្លាប់ដូច្នេះ ក៏សំរោយសោកដេកបម្រះននៀលរហូតដល់បាត់ស្មារតីនៅលើផែនដី ។ កាលនោះឯង, ញាតិសន្ដានព្រៀងលាន ដែលនៅក្នុងក្រុងព្រហ្មបុរីទាំងប៉ុន្មានក៏បបួលគ្នាមកឈូឆរអឹងកងចូលមកអង្គុយជុំជិតក្នុងទីនោះ, ព្រោះថា៖

៦២- ជនណាមិនលះបង់គ្នាចោលចូលមកអង្គុយជិតក្នុងកាលក្ដីអន្តរាយ ក្នុងក្ដីវិនាស ក្នុងកាលទុរភិក្ស ក្នុងកាលរាស្ត្របះបោរ ក្នុងទ្វារនៃព្រះរាជា និងក្នុងព្រៃស្មសាន ជននោះ ជាផៅពង្ស ។

កាលនោះឯង, មានព្រាហ្មណ៍អ្នកលាងបាបម្នាក់ឈ្មោះកបិលៈ ឃើញកៅណ្ឌិន្យយំសោយសោកបម្រះននៀលខ្លាំងពេក ក៏និយាយបន្ទោសថា៖ "នែកៅណ្ឌិន្យចង្រៃ! ឯងម៉េចក៏ល្ងង់ម្ល៉េះ អ្នកណាគេដែលយំសម្លាប់ខ្លួនដូច្នេះ ឯងស្ដាប់មើលហ៎ះ៖

៦៣- អនិច្ចធម៌ ទុកដូចជាមាតា ឱបក្រសោបចិញ្ចឹមអ្នកបដិសន្ធិទុកក្នុងទ្រូង តាំងតែពីប្រថមម្ល៉េះឯមាតាជាអ្នកបង្កើតនេះ មានក្នុងកាលជាខាងក្រោយទេ បើដូច្នេះតើអ្នកឯងខំយំសោយសោកធ្វើអ្វី? ។

៦៤- ព្រះរាជាភូមិបាលទាំងឡាយ ប្រកបដោយរេហ៍ពលសែនឡានុភាពយានពាហនៈទាំងឡាយ

ច្រើនដល់ម្ល៉េះ ឥឡូវនេះ ស្ដេចទៅណាអស់ទៅហ្ន៎? ផែនប្រថពីស្ថិតស្ថេរគង់នៅរហូតមកដល់ថ្ងៃនេះជាសាក្សីនៃការព្រាត់ប្រាសព្រះរាជាទាំងឡាយនោះស្រាប់ ។

៦៥- គួរសង្វេគណាស់! រាងកាយនេះកើតឡើងហើយក៏ដល់នូវវិការបែកធ្លាយទៅវិញ ភោគសម្បត្តិកើតបរិបូណ៌ឡើងហើយ ក៏ដល់នូវក្ដីភោគវិបត្តិទៅវិញ, ការជួបជុំគ្នាកើតមានហើយក៏ដល់នូវការព្រាត់ប្រាសគ្នាទៅវិញ សារពើវត្ថុទាំងឡាយ មានការកើតឡើង និងការបាក់បែកពុកផុតរលួយទៅវិញយ៉ាងនេះជាធម្មតា ។

៦៦- កាយនេះរលត់រលាយទៅគ្រប់ខណៈ កាលកំពុងរលាយទៅ បុគ្គលកំណត់មើលមិនឃើញទេ ដូចឆ្នាំងជាវិការនៃដីដែលគេដុតមិនល្អ ស្ថិតនៅលើទឹករលាយបន្តិចម្ដងៗ ដល់បែកបាក់ហើយ ទើបគេមើលឃើញច្បាស់ ។

៦៧- ម្រឹត្យុតែងដើរចូលទៅជិតសត្វរាល់ថ្ងៃៗ ឯសត្វក៏ដើរចូលទៅរកសេចក្ដីស្លាប់គ្រប់ជំហានជើងដែរ ដូចជាសត្វដែលគេនាំចូលទៅរកទីសម្លាប់កាន់តែជិតសេចក្ដីស្លាប់រាល់ជំហានជើង ។

៦៨- អនិច្ចធម៌ យោវនវ័យ រូប ជីវិត ការសន្សំកពូនទ្រព្យឥស្សរិយយស ការនៅរួមមួយអន្លើដោយជនជាទីស្រឡាញ់ ទាំងអស់នេះបណ្ឌិតមិនវង្វេងភ័ន្តរហូតដល់កើតឧបាទានប្រកាន់ស្អិតយ៉ាងនេះទេ ។

៦៩- សំណាត់មួយ និងសំណាត់មួយទៀត រមែងរសាត់ទៅជួបគ្នាក្នុងមហាសមុទ្រ លុះបានភប់ប្រសព្វជួបគ្នាហើយ ក៏ឃ្លាតឃ្លាព្រាត់ប្រាសគ្នាទៅវិញយ៉ាងណា ការជួបជុំនៅរួមគ្នានៃជនដែលកើតមកក្នុងលោកនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

៧០- មែនពិត, អ្នកដំណើរទាំងឡាយចូលទៅឈប់សម្រាកកម្លាំងក្រោមម្លប់ដើមឈើ ហើយស្ថិតនៅជួបជុំគ្នារហង់ លុះឈប់សម្រាកកម្លាំងរួចហើយ ធ្វើដំណើរតទៅទៀត មានឧបមាយ៉ាងណាការជួបជុំនៅរួមគ្នានៃជនដែលកើតមកក្នុងលោកនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

៧១- រាងកាយយើងនេះ ធម្មជាតិនិមិត្តដោយធាតុទាំង៥ យ៉ាង ហើយបែកធ្លាយត្រឡប់ទៅកាន់ធាតុទាំង ៥ យ៉ាងវិញ ធាតុទាំង៥ នេះតែងចូលទៅកាន់កំណើតដើមវិញជាធម្មតា, បើដូច្នេះ តើយើងមកយំសោយសោកក្នុងរឿងរាងកាយនេះធ្វើអ្វី?

៧២- ដរាបណា សត្វលោកណាធ្វើសម្ព័ន្ធជាមួយញាតិសន្តានជាទីស្រឡាញ់ទុកក្នុងចិត្ត ដរាបនោះ សត្វលោកនោះ ឈ្មោះថាកប់ទុកនូវបន្លាគឺសេចក្ដីសោកក្នុងចិត្តស្រេចទៅហើយ ។

៧៣- ([១]) ការនៅជួបជុំគ្នារហូតដល់ទីបំផុតនេះ មិនមានអ្នកណាមួយបានសោះ កុំថាឡើយដល់ញាតិសន្តានសូម្បីតែរូបរាងកាយខ្លួនឯងភាគណាមួយ ក៏ឥតមាននរណាមួយបានដែរ ចាំបាច់និយាយថ្វីដល់ញាតិសន្តានដែលនៅក្រៅពីកាយ ។

៧៤- មែនពិត, ការនៅជួបជុំគ្នា ឈ្មោះថាឲ្យកំណើតដល់ការព្រាត់ប្រាសគ្នាវិញ ឯកំណើតក៏ឈ្មោះថានាំមកនូវម្រឹត្យុ ធម៌នេះមិនមានបុគ្គលណាមួយកន្លងបានឡើយ ។

៧៥- ការសាបសូន្យទៅនៃការជួបជុំជាទីរីករាយនេះ លឿនភ្លែតទៅមួយអន្លើដោយជនជាទីស្រឡាញ់ទាំងឡាយ ជាធម៌ទារុណក្រៃលែងណាស់ ដូចជាការបញ្ចុះអាហារស្លែងដ៏អាក្រក់ក្រៃលែងដូច្នោះដែរ ។

៧៦- ខ្សែទឹកក្នុងស្ទឹងទាំងឡាយតែងហូរទៅៗ ហើយកាន់យកសំណាត់ទៅជាមួយផង មិនដែលត្រឡប់ថយក្រោយវិញទេគ្រប់ៗកាល មានឧបមាយ៉ាងណា យប់នឹងថ្ងៃក៏ចាប់ឆក់យកនូវអាយុនៃសត្វទាំងឡាយ ហើយទៅមិនត្រឡប់ថយក្រោយវិញគ្រប់ៗកាល មានឧបមេយ្យយ៉ាងនោះដែរ ។

៧៧- ក្នុងសំសារវដ្តនេះ ការនៅជួបជុំមួយអន្លើដោយជនជាទីស្រឡាញ់ណា ដែលមានរសគឺសេចក្តីសុខនៅជាខាងដើម ការនៅជួបជុំមួយអន្លើដោយជនជាទីស្រឡាញ់នោះ ក៏ចងជាប់ជាមួយនឹងនឹមនៃសេចក្តីទុក្ខ ព្រោះការជួបជុំនោះមានការព្រាត់ប្រាសនៅក្នុងទីបំផុត ។

៧៨- ហេតុនេះឯងបានជាសប្បុរសទាំងឡាយ មិនប្រាថ្នានូវការជួបជុំមួយអន្លើ ដោយជនជាទីស្រឡាញ់ទាំងឡាយ ព្រោះមិនមានថ្នាំរក្សាចិត្តដែលមុតដោយដាវគឺសេចក្តីព្រាត់ប្រាសឲ្យជាសះស្បើយបានឡើយ ។

៧៩- អំពើជាកុសលទាំងឡាយ (ដូចអស្វមេធៈ) ដែលព្រះបាទសគរៈ ([២]) និងព្រះរាជាទាំងឡាយដទៃបានធ្វើហើយដោយប្រពៃ អំពើជាកុសលទាំងឡាយនោះឯង ក៏ដល់នូវការប្រល័យអស់រលីង ។

៨០- ([៣]) កាលបើគិតហើយគិតទៀត នូវអំណាចម្រឹត្យុដែលមានអាជ្ញាដ៏អាក្រក់ក្រៃលែងនេះ សេចក្តីព្យាយាមប្រឹងប្រែងទាំងអស់នៃមនុស្សសូម្បីជាអ្នកប្រាជ្ញក៏ថមថយចាញ់ដៃ ប្រៀបដូចខ្សែពានជាវិការៈនៃស្បែកដែលទទឹកដោយទឹកភ្លៀង ។

---

[១] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើដូច្នេះ គឺការស្វែងរកការជាប់លាប់នៅក្នុងជីវិតមនុស្ស និងការស្វែងរកការជាប់លាប់ដើមចេកក៏ឥតប្រយោជន៍ដូចគ្នា ដូចគេចង់ឲ្យក្រពេញទឹកស្ថិតស្ថេរយូរដូច្នោះដែរ ។
[២] ព្រះរាជាក្នុងសម័យបុរាណដែលសូមព្រះគង្គាឲ្យហូរចេញមកពីឋានសួគ៌ ។

៨១- នរជនសូម្បីជាវីរបុរសដែលចូលទៅចាប់បដិសន្ធិ ទៅកាន់គភ៌ក្នុងបឋមរាត្រីណា ចាប់តាំងពីបឋមរាត្រីនោះមក វីរបុរសនោះដើរត្រង់រឿយចូលទៅកាន់ម្រឹត្យុរាល់ៗថ្ងៃ ។

បើដូច្នោះ ចូរអ្នកពិចារណាមើលសំសារវដ្តនេះចុះ សេចក្តីសោកនេះជាគ្រឿងចម្រើននៃមោហៈទេតើ ចូរមើលហ៎ះ!

៨២- ថាបើសេចក្តីព្រាត់ប្រាសជាហេតុនៃសេចក្តីសោក មិនមែនមោហៈជាហេតុទេ ហេតុអ្វីថ្ងៃដែលកន្លងទៅៗ សេចក្តីសោកក៏មិនចេះតែចម្រើនច្រើនឡើងៗរាល់ថ្ងៃទៅហ៎ះ? ។

នែអ្នកដ៏ចម្រើនអើយ! ចូរធ្វើចិត្តឲ្យស្ងប់ លះលែងនិយាយពីសេចក្តីសោកនេះឲ្យស្រឡះទៅ, ព្រោះថា៖

៨៣- សេចក្តីសោកធ្ងន់ខ្លាំងណាស់ ទុកដូចជាសរដែលបាញ់មកមុតចំសាច់ឈឺជាងគេ ហើយជាធម្មជាតិត្រូវតែធ្លាក់ចុះមក មិនចាំបាច់សព្វសត្វគ្រប់គ្នាដឹងខ្លួនមុនទេ ការប្រហារបំបាត់សេចក្តីសោកនេះ មានតែការមិនគិតមួយទេ ដែលទុកជាមហាឱសថទិព្វជួយរក្សាបាន ។

កាលស្តាប់ពាក្យព្រាហ្មណ៍កបិលៈដូច្នេះហើយ ព្រាហ្មណ៍កៅណ្ឌិន្យក៏ដូចជាភ្ញាក់ខ្លួនព្រើត ក្រោកឡើងហើយនិយាយថា៖ “ឥឡូវនេះ, ការនៅក្នុងផ្ទះនរកល្មមប៉ុណ្ណឹងហើយ ខ្ញុំទៅនៅព្រៃប្រសើរជាង” ។ ព្រាហ្មណ៍កបិលៈនិយាយតទៅទៀតថា៖

៨៤- ការនៅក្នុងព្រៃ មានទោសកើតឡើងច្រើនប្រការដល់ជនដែលប្រកបដោយរាគៈ, នៅក្នុងផ្ទះ ការផ្ចាញ់ផ្ចាល់ឥន្ទ្រីយទាំង៥ ប្រការ ក៏ឈ្មោះថាព្រៃបំពេញតបៈបានដែរ ជនណាមិនប្រព្រឹត្តកម្មលាមក ផ្ទៃនៃជននោះដែលមានរាគៈរំលត់ហើយ ក៏ឈ្មោះថាជាតបោវន៍ព្រៃបំពេញតបៈបាន ។

៨៥- បុគ្គលមានសេចក្តីទុក្ខ ចង់ប្រព្រឹត្តធម៌ ត្រេកអរពេញចិត្តនៅក្នុងអាស្រមណាមួយ ហើយធ្វើចិត្តឲ្យមានមេត្តាផ្សាយស្មើភាគទូទៅដល់សព្វសត្វទាំងឡាយ ក៏ឈ្មោះថាប្រព្រឹត្តធម៌បាន ព្រោះថាភេទខាងក្រៅមិនមែនជាហេតុនៃធម៌ទេ ។

៨៦- ជនណា មានភោជនគ្រាន់តែញ៉ាំងជីវិតឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ មានមេថុនគ្រាន់តែបណ្តុះពូជ មានវាចាសម្រាប់តែពោលពាក្យសច្ចៈ ជននោះឈ្មោះថាកន្លងផុតនូវឧបសគ្គដ៏លំបាកបានហើយ ។

៨៧- ម្នាលបាណ្ឌុបុត្រ! អាត្មាយើងនេះទុកជាស្ទឹង ដ៏មានការសង្រួមជាកំពង់បុណ្យ (បុណ្យតិថិ)

---

[៣] ហិតោបទេសសេចក្តីប្រែជាភសាបារាំងនៃលោកឡង់ស៊ីរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ ការយំសោយសោកចំពោះព្រះរាមព្រះវាយុ នៃព្រះវរមាតាបិតានិងប្រយូរវង់ដែលស្រឡាញ់ព្រះ នាំធ្វើឲ្យព្រះរាមខានបានឋានសួគ៌ ដោយការសម្រក់ទឹកព្រះនេត្រយំសោយសោកដល់ព្រះអង្គនេះឯង ។

មានពាក្យសច្ចៈជាទឹក មានសីលជាត្រើយ មានករុណាជារលក, អ្នកចូលអភិសេក គឺចូលមុជក្នុងស្ទឹងគឺ អត្តភាពនេះចុះ អត្តរាត្មាគឺចិត្តខាងក្នុង មិនមែនបរិសុទ្ធបានដោយទឹកទន្លេទេ ។

៨៨- សំសារវដ្តនេះ ឥតខ្លឹមសារទេ កើតឡើងពេញដោយឧបទ្រពចង្រៃ គឺទុក្ខវេទនាដែលកើតពី កំណើត ម្រឹត្យុ ជរា និងព្យាធិ ជនណាមួយលះបង់សំសារវដ្តបាន ទើបបានសេចក្តីសុខ ។

៨៩- ក្នុងលោកនេះ, មានតែសេចក្តីទុក្ខមួយចំណែកពិត មិនមានសេចក្តីសុខទេ ដំណើរនេះ បុគ្គលកំណត់ឃើញជាក់ច្បាស់ណាស់ព្រោះថា កាលបានជួយការពារបុគ្គលដែលមានសេចក្តីទុក្ខឲ្យរួច ស្រឡះហើយ ទើបគេសម្គាល់ថាមានសេចក្តីសុខបាន ។

កៅណ្ឌិន្យនិយាយសរសើរកបិលៈថា៖ “អ្នកនិយាយនេះពិតជាត្រឹមត្រូវណាស់” ។ តាំងពីកាល នោះមក, ខ្លួនខ្ញុំ (ពស់) ត្រូវកៅណ្ឌិន្យដែលសោយសោកនេះដាក់បណ្តាសាថា តាំងពីថ្ងៃនេះតទៅ, ឯង ត្រូវទៅជាពាហនៈកង្កែបកុំខានឡើយ” ។ លំដាប់តមក, ព្រាហ្មណ៍កបិលៈនិយាយលួងលោមបន្ថែមទៀត ថា៖ “ឥឡូវនេះ អ្នកមិនចង់ស្តាប់ឧបទេសខ្ញុំទេ ព្រោះចិត្តអ្នកកំពុងពេញដោយពិសគឺសេចក្តីសោក ដូច្នេះ ត្រូវអ្នកចាំស្តាប់អំពើដែលត្រូវធ្វើតទៅទៀត៖

៩០- គួរលះបង់កិច្ចដែលជាប់ជំពាក់នេះចេញឲ្យស្រឡះពីខ្លួន ថាបើមិនអាចលះបង់បានទេ គួរ សមាគមមួយអន្លើដោយសប្បុរសទាំងឡាយជាភេសជ្ជៈកែរោគគឺសេចក្តីទុក្ខបាន ។

៩១- គួរលះបង់កាមឲ្យស្រឡះ ថាបើអត់ទ្រាំទប់ទល់កាមមិនបានទេ គួរសេពគប់ចំពោះតែភរិយា ខ្លួនមួយប៉ុណ្ណោះហើយ ព្រោះថា ភរិយាជាភេសជ្ជៈកែរោគគឺកាមរាគបាន” ។

កៅណ្ឌិន្យ លុះបានស្តាប់ហើយ ភ្លើងគឺសេចក្តីសោកក៏រលត់ដោយទឹកអម្រឹតគឺពាក្យឧបទេសនៃ កបិលព្រាហ្មណ៍នោះ កាន់យកឈើច្រត់ហើយដើរចេញទៅបួសតាមលទ្ធិពិធីទៅ ។ តាំងពីកាលនោះមក, រូបខ្ញុំ (ពស់) តាំងទីឋាននៅទីនេះ ដើម្បីទទួលផលបណ្តាសានៃកៅណ្ឌិន្យព្រាហ្មណ៍ធ្វើជាពាហៈនៃកង្កែប ទាំងឡាយ ។ លំដាប់នោះ, កង្កែបនោះបានដឹងប្រព្រឹត្តការណ៍នេះហើយ ចូលទៅប្រាប់កង្កែបឈ្មោះ ជលបាទជាមេលើកង្កែបទាំងឡាយ ។ កាលនោះ, មេកង្កែបនោះមកដល់ហើយលោតទៅជិះលើខ្នងពស់ ដោយក្តីរីករាយ ។ ឯពស់ក៏បញ្ជិះមេកង្កែប ហើយលូនលោតលេងកញ្ឆក់កញ្ឆេងដោយក្តីរីករាយសប្បាយ តាមអំពើចិត្ត ។ ចំណេរតមក, ដោយហេតុតែខ្លួនចាស់ជរា ហើយអស់កម្លាំង ពស់មិនអាចវារលូនលេង សប្បាយដូចសព្វមួយដង ទើបកង្កែបសួរថា៖ “នែអ្នកដ៏ចម្រើនអើយ! ហេតុអ្វីថ្ងៃនេះក៏អ្នកលូនយឺតៗ ម្ល៉េះ?” ។ ពស់ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទអស់កម្លាំងណាស់ ព្រោះអត់អាហារមកយូរថ្ងៃហើយ បាន ជាលូនលឿនកញ្ឆក់កញ្ឆេងឲ្យសប្បាយមិនបាន” ។ មេកង្កែបនិយាយថា៖ “បើដូច្នោះ, ឯងចូរស៊ីកង្កែប

ចុះតាមអាជ្ញាយើង" ។ កាលនោះ, ពស់រីកវាយសប្បាយណាស់និយាយថា៖ "ខ្ញុំបាទសូមសម្តែងសេចក្តីរីករាយដ៏ក្រៃលែងចំពោះលោកម្ចាស់" និយាយហើយក៏លោតទៅចាប់កង្កែបមកស៊ីជាចំណីអាហាររឿយៗទៅ ស៊ីទាល់តែអស់កង្កែបជាបរិវារហើយ ក៏ចាប់មេកង្កែបស៊ីក្លែមចុងបំផុតថែមទៀត, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ក្អែក**មេឃពណ៌**)ពោលថា៖ "អ្នកប្រាជ្ញ" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៦១) ។ ក្អែក**មេឃពណ៌**និយាយតទៅទៀតថា៖ "ទេវៈ! ពេលនេះ, គួរលើកលែងនិយាយរឿងបុរាណចោលចេញទៅ រាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**នេះគួរយើងធ្វើសន្តិភាពស្ងប់សឹកហើយ ដោយប្រការទាំងពួង នេះជាមតិនៃខ្ញុំបាទ" ។ ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ឆ្លើយតបវិញដោយយល់ទាស់ថា៖ "ការពិចារណាយល់ឃើញរបស់អ្នក ម្តេចក៏យ៉ាងនេះហ្ន៎? បើយើងមានជ័យប្រាកដដូច្នេះហើយ ត្រូវបង្គាប់ឲ្យវាចូលមកជាឈ្លើយសឹករបស់យើងទើបសម បើមិនដូច្នោះទេ យើងគួរលើកទ័ពទៅវាយកម្ទេចវាម្តងទៀត" ។ ក្នុងខណៈដែលកំពុងតែនិយាយ សេកមកដល់ពីជម្ពូទ្វីប ហើយចូលទៅនិយាយប្រាប់ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ថា៖ "ទេវៈ! ឥឡូវនេះ កុកឈ្មោះ**មហាពល**នៃសីហលទ្វីបលើកទ័ពចូលទៅលុកវាយយកជម្ពូទ្វីបសោយរាជ្យហើយ" ។ សេកនិយាយប្រាប់ប្រព្រឹត្តិការណ៍តាំងពីដើមដល់ចុងប្រាប់គ្រប់ប្រការ ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីគិតក្នុងពោះខ្លួនឯងថា៖ "សាធុ! **ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ** ប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី សាធុ! សាធុ!" ។ ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**ក្រេវក្រោធច្រឡោតខឹងនិយាយថា៖ "ណ្ហើយ! បណ្តោយឲ្យវានៅក្នុងទីនោះចុះ អញនឹងទៅគាស់រំលើងទាំងឫសទាំងគល់វាឲ្យអស់រលីងឥឡូវនេះ" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីឮពាក្យនេះហើយ សើចយឹក និយាយថា៖

៩២- បុគ្គលមិនត្រូវធ្វើការអ្វីក្នុងក្តាំង ដូចផ្គរគំរាមគ្រេងគ្រាំ ដូចមេឃក្នុងសរទកាលទេ អ្នកមានបុណ្យធំមិនត្រូវប្រកាសជ័យ ឬបរាជ័យនៃសត្រូវទេ,

៩៣- ព្រះរាជាជាធំ មិនត្រូវធ្វើសង្គ្រាមក្នុងកាលតែមួយចំពោះសត្រូវច្រើននាក់ទេ ដូចពស់សូម្បីមានពិសក្តៀវក្លា ត្រូវហ្វូងកណ្តូបបំផ្លាញសម្លាប់បានដោយពិត,

ទេវៈ! លោកម្ចាស់នឹងលើកទ័ពយាត្រាត្រឡប់ទៅវិញដោយមិនបានធ្វើសន្តិភាពឬអ្វី? ថាបើធ្វើដូច្នេះ មុខជារាជហង្ស**ហិរណ្យគត៌**នឹងលើកមកវាយរំខានយើងពីខាងក្រោយខ្នងមិនខានឡើយ, ព្រោះថា៖

៩៤- ជនពាលល្ងង់ មិនដឹងច្បាស់នូវសេចក្តីពិតនៃប្រយោជន៍ យកតែតាមអំណាចនៃសេចក្តីក្រោធ ជននោះនឹងត្រូវក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយដូចព្រាហ្មណ៍សម្លាប់ស្ការ ។

ក្ងោក**ចិត្រពណ៌**សួរថា៖ "រឿងនោះតើដូចម្តេច?" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនិយាយរៀបរាប់ប្រាប់ថា៖

កថាទី ១២

រឿងព្រាហ្មណ៍ និងស្ពារ

នៅក្នុងក្រុងឧជ្ជយិនី, មានព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ឈ្មោះមាឍរៈ ។ ភរិយាព្រាហ្មណ៍នោះប្រសូតកូនខ្ចីមួយ ហើយប្រគល់ទៅឲ្យព្រាហ្មណ៍រក្សា ខ្លួនឯងទៅមុជទឹកជម្រះកាយ ។ ក្នុងខណៈនោះឯង, ព្រះរាជាត្រាស់ប្រើរាជបុរសម្នាក់ឲ្យទៅហៅព្រាហ្មណ៍នោះទៅធ្វើពិធីបារ៍ណស្រព្វ ([១]) ។ ព្រាហ្មណ៍បានដឹងហើយគិតឃើញថាខ្លួនក្រីក្រលំបាកតោកយ៉ាកណាស់ ថាបើអាត្មាអញមិនប្រញាប់ប្រញាល់ទៅ សមព្រាហ្មណ៍ដទៃគេដឹង គេនឹងយកបារ៍ណស្រព្វនោះអស់, ព្រោះថា៖

៩៥- អំពើដែលគេត្រូវទទួល និងគេត្រូវឲ្យ បុគ្គលគប្បីធ្វើឲ្យឆាប់ៗ ព្រោះថា បើបុគ្គលមិនប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើឲ្យរហ័សទេ កាលវេលានឹងជញ្ជក់ស៊ីរសជាតិនៃអំពើនោះអស់ ។

ឯអាត្មាអញមិនមានអ្នករក្សាកូនខ្ចីនេះផង គិតធ្វើដូចម្តេចអេះ?, ណ្ហើយចុះ, អាត្មាអញនឹងឲ្យកូនស្ពារនេះរក្សាកូនបណ្តើរសិន ព្រោះអាត្មាបានចិញ្ចឹមវាមកអស់កាលយូរណាស់ហើយៗស្រឡាញ់វាទុកដូចជាកូនបង្កើតដែរ បើដូច្នោះគួរប្រគល់កូននោះឲ្យវារក្សាហើយសឹមចេញទៅ ។ ព្រាហ្មណ៍ធ្វើតាមគិតដូច្នេះហើយ ដើរចេញទៅ ។ កាលដែលព្រាហ្មណ៍ចេញផុតទៅនោះ មានពស់វែកមួយវារចូលមកជិតកូននោះ ស្ពារឃើញពស់ជាសត្វសត្រូវពីកំណើតមកដល់, ដំឡើងប្រែងប្រាងដោយក្តៅក្រហាយខ្លាំងក៏ស្ទុះទៅខាំពស់នោះដាច់ជាពីរបីកំណាត់ភ្លាម ។ លំដាប់តមក, ស្ពារក្រឡេកមើលទៅឃើញព្រាហ្មណ៍កំពុងដើរចូលមក ត្រេកអរណាស់ ទាំងមុខមាត់ដៃជើងប្រឡាក់ឈាមក្រហមច្រាលនៅឡើយ ក៏រត់យ៉ាងរហ័សទៅនៀលនៅក្បែរជើងព្រាហ្មណ៍នោះឯង ដើម្បីសម្តែងអាការត្រេកអរដែលបានបម្រើម្ចាស់ដោយប្រពៃ ។ ឯព្រាហ្មណ៍ឃើញឈាមនៅមុខមាត់ជើងស្ពារក្រហមដូច្នោះ ក៏កំណត់ក្នុងចិត្តឥតពិចារណាថា៖ "ស្ពារនេះស៊ីកូនអាត្មាអញហើយ" ក៏លើកដំបងសំពងស្ពារនោះម៉កស្លាប់បង់ទៅហោង ។ តមក, ដរាបណាព្រាហ្មណ៍ចូលទៅមើលកូន ដរាបនោះ ព្រាហ្មណ៍ឃើញកូនសុខសប្បាយ ឃើញពស់ដាច់ជាពីរបីកំណាត់នៅរាត់រាយក្បែរកូននោះ ទើបដឹងឧបការគុណស្ពារជាបំផុត ក៏កើតក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយដ៏ក្រៃលែង, ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី) ពោលថា៖ "ជនល្ងង់" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៩៤) ព្រោះថា៖

---

[១] ទេយ្យទានដែលគេត្រូវបូជាក្នុងពិធីបុណ្យធំ សម្រាប់បូជាព្រាហ្មណ៍ ។

៩៦- កាម ១, ក្រោធ ១, លោភ ១, ឫស្យា ១, មានះ ១, ស្រវឹង ១, ធម៌៦ ប្រការនេះ បើលះបង់បានទើបបានសេចក្ដីសុខ ។

ក្អែក**ចិត្រពណ៌**សួរថាៈ “នែលោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី! នេះជាការសម្រេចដាច់ខាតនៃលោកហើយឬអ្វី?” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីឆ្លើយថាៈ “យ៉ាងនេះពិតហើយ, ព្រោះថាៈ

៩៧- សតិគឺការចាំបាន ១, ការប៉ិនត្រិះរិះសមហេតុផលក្នុងប្រយោជន៍ដ៏សំខាន់ ១, ការដឹងប្រាកដ ១, ការម៉ឺងម៉ាត់ ១, ការចេះរក្សាការប្រឹក្សាសម្ងាត់ ១, ទាំង៥ ប្រការនេះជាគុណសម្បត្តិនៃមន្ត្រី ។

៩៨- បុគ្គលឥតការសិក្សា មិនត្រូវធ្វើការប្រញាប់ប្រញាល់ទេ ព្រោះការខ្វះខាតការពិចារណាត្រឹមត្រូវជាប្រភពនៃសេចក្ដីវិនាស, សេចក្ដីពិត, ការពិចារណាត្រឹមត្រូវហើយសឹមធ្វើ គឺបុគ្គលត្រូវការចង់បាន ព្រោះសម្បត្តិគឺសេចក្ដីចម្រើន បុគ្គលដែលមានគុណសម្បត្តិល្អត្រូវបានដោយខ្លួនឯង ។

ទេវៈ! បើលោកម្ចាស់ប្រាថ្នាធ្វើតាមពាក្យខ្ញុំបាទឥឡូវនេះ សូមធ្វើសន្ធិភាពទៅ ព្រោះថាៈ

៩៩- សូម្បី ហិតោបទេសគឺឧបាយក្នុងការញ៉ាំងផលឲ្យសម្រេចតាមសេចក្ដីប្រាថ្នានេះមានដល់ទៅ ៤ ប្រការក៏ពិតមែន តែក៏គ្រាន់តែជាផលសំខ្យា គឺការរាប់ចំនួនឲ្យបានចំនួនដល់ទៅ ៤ ប៉ុណ្ណោះទេ, បណ្ដាឧបាយទាំង ៤ប្រការនេះ សេចក្ដីសម្រេចពិតៗ ស្ថិតនៅតែក្នុងការផ្សះផ្សាតែមួយប៉ុណ្ណោះទេ” ។

ក្អែក**ចិត្រពណ៌**សួរតទៅថាៈ “ធ្វើដូចម្ដេច ទើបបានសម្រេចយ៉ាងនេះ?” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីឆ្លើយប្រាប់ថាៈ “ទេវៈ! ការនេះមិនមែនជាមិនបានសម្រេចឆាប់នោះទេ” ព្រោះថាៈ

១០០- ([១]) មនុស្សល្ងង់គេធ្វើឲ្យពេញចិត្តបានដោយងាយ មនុស្សអ្នកចេះដឹងវិសេស គេធ្វើឲ្យពេញចិត្តរឹតតែងាយទៅទៀត តែបុគ្គលមានការចេះដឹងបន្តិចបន្តួច កុំថាឡើយត្រឹមមនុស្ស សូម្បីព្រះព្រហ្មក៏ធ្វើឲ្យពេញចិត្តមិនបានដែរ ។

សេចក្ដីវិសេសតទៅទៀត, រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**នេះជាស្ដេចចេះដឹងរាជករណីយកិច្ចពិត, ឯ**ចាក្រពាកសវ័ជ្ជៈ**នេះជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីចេះដឹងកិច្ចការទូទៅ, រឿងនេះ ខ្ញុំបាទបានដឹងតាំងពីកាលខាងដើមម្ល៉េះ តាមពាក្យ**មេឃពណ៌** និងកិច្ចការដែលធ្វើរឿយៗមកហើយ, ព្រោះថាៈ

១០១- គុណសម្បត្តិ និងសេចក្ដីប្រព្រឹត្តនៃជនដែលគេមើលមិនឃើញ បុគ្គលគប្បីទាយទៅតាម

---

[១] ហិតោបទេសសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូមានគាថាលើដូច្នេះគឺៈ មនុស្សទុរជនចិត្តអាក្រក់សាមាន្យ ប្រៀបដូចឆ្នាំងដីបែកបាក់ប្រេះឆាក៏ឆាប់របស់សណាស់ ដល់តវិញមិជាប់ទេ, ឯលោកសាធុជនចិត្តសប្បុរសប្រៀបដូចឆ្នាំងមាសមិនងាយបាក់បែកប្រេះឆាទេ ដល់ផ្សារជាប់វិញក៏ងាយជាប់ ។

អំពើនៃជននោះដែលបានធ្វើសព្វកាលទាំងពួង, មែនពិតហើយ សេចក្តីប្រព្រឹត្តនៃជនដែលគេមើលឃើញនោះ គេអាចស្ទង់មើលឃើញនូវផលនៃអំពើរបស់ជននោះបាន" ។

ក្អែក**ចិត្រពណ៌**ពោលសម្រេចថា៖ "និយាយជជែកគ្នាយូរទៅទៀតឥតប្រយោជន៍ទេ ចូរចាត់ការតាមដែលលោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីគិតទុកស្រេចមកហើយនោះទៅចុះ" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីប្រឹក្សាជាមួយនិងក្អែក**ចិត្រពណ៌**រួចហើយសម្រេចថា៖ "យើងគប្បីធ្វើការនេះតាមគួរដល់ការឲ្យសម្រេចក្នុងទីនេះតែម្តង" ។ គិតហើយក៏ធ្វើដំណើរទៅកាន់បន្ទាយនៃរាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**នោះ ។ ក្នុងខណៈនោះកុក**ទីឃ៌មុខ**ជាចារបុរសត្រឡប់ចូលទៅប្រាប់រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**ថា៖ "ទេវៈ! ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីនឹងមកកាន់សំណាក់យើង ដើម្បីនិយាយប្រឹក្សាធ្វើសញ្ញាសន្តិភាពស្ងប់សឹកហើយ ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌**ងាកបែរទៅមើល**ចាក្រពាក**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីហើយនិយាយថា៖ "នែលោកមន្ត្រី! មានចារបុរសមកទៀតហើយហ៎ៈ?" ។ **ចាក្រពាកសវ៌ជ្ញៈ**សើចភ្លាង ហើយឆ្លើយតបទៅវិញថា៖ "ទេវៈ! រឿងនេះមិនមែនជាហេតុនាំឲ្យបារម្ភខ្លាចទេ ព្រោះត្មាត**ទុរទសី**នេះជាបុគ្គលមានមហាអធ្យាស្រ័យប្រសើរណាស់, មួយទៀតការបារម្ភខ្លាចនេះជាស្ថិតិនៃមតិថោកទាបរបស់ជនល្ងង់ខ្លៅទេ រឿងនេះ ជួនកាលគេមិនទាំងត្រូវខ្លាចផងជួនកាលគេក៏ត្រូវខ្លាចគ្រប់កាលទាំងពួង, ព្រោះថា៖

១០២- ហង្សមិនឆ្លៀវឆ្លាត កាលស្វែងរកកមុទជាអាហារក្នុងវេលារាត្រីនៅក្នុងស្រះបោក្ខរណីដែលមានឆាយានៃកងតារាចោលស្រមោលមកច្រើន ក៏ពិលភ្នែកច្រឡំសម្គាល់ពន្លកកមុទថាជាដួងតារាក្នុងមួយខណៈៗដែរ សូម្បីក្នុងវេលាទិវាកាល ដែលមើលឃើញច្បាស់ហើយក៏ញញើតញញើមមិនហ៊ានចឹកពន្លកកមុទ ខ្លាចក្រែងថាជាដួងតារាទៅវិញយ៉ាងណា ឯមនុស្សលោកនេះ ដែលត្រូវមនុស្សកុហកឆកោងមកបៀតបៀនច្រើនដងហើយ មើលទៅសេចក្តីពិតប្រាកដមែន ក៏ភ័ន្តពិលភ្នែក ថាជាក្តីអន្តរាយទៅវិញយ៉ាងនោះ ។

១០៣- បុគ្គលដែលមានចិត្តធ្លាប់ទុរជនប្រទូសមកហើយ មិនហ៊ានធ្វើសេចក្តីស្និទ្ធស្នាលទុកចិត្តសូម្បីចំពោះសាធុជន ដូចកូនក្មេងដែលធ្លាប់រលាកដៃដោយបាយាសក្តៅ សូម្បីបាយាសត្រជាក់ក៏ញញើតមិនហ៊ានលូកដៃចាប់យកមកស៊ីដែរ ។

ទេវៈ! តាមដំណើរនេះ គួរលោកម្ចាស់ចាត់ចែងរកគ្រឿងបណ្ណាការដ៏មានតម្លៃមានរតនវត្ថុជាដើម តាមដែលនឹងអាចរកបានឲ្យមានព្រម ដើម្បីបូជាជាកិត្តិយសដល់ប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី**ទុរទសី** ។ កាលកំពុងចាត់ចែងគ្រឿងបណ្ណាការនេះ ត្មាត**ទុរទសី**ប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីមកដល់ **ចាក្រពាកសវ៌ជ្ញៈ**ទៅទទួលនៅមាត់បន្ទាយដោយការគួរសមដ៏ក្រៃលែង ហើយនាំចូលទៅកាន់សំណាក់រាជហង្ស**ហិរណ្យគភ៌** ឲ្យអង្គុយ

ក្នុងទីដ៏សមគួរមួយកន្លែងដែលបានរៀបចំទុកមុនស្រេច ។ កាលនោះ, **ចាក្រពាក**ធ្វើដូចជាមិនដឹងខ្លួន និយាយថា៖ "លោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី! វត្ថុទាំងពួងបណ្ដាដែលមានក្នុងទីនេះ ជាអាយ័តនៃលោកហើយ លោកចូរគ្រប់គ្រងរាជ្យនេះតាមសេចក្ដីប្រាថ្នាលោកចុះ" ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**ក៏និយាយស្របតាមថា៖ "អើកិច្ចការនេះដូចលោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីមានប្រសាសន៍យ៉ាងនេះហើយ" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយតបភ្លាមថា៖ "ត្រូវយ៉ាងនេះហើយ, តែឥឡូវនេះ ការនិយាយពន្យារឲ្យយឺតយូរវែងពេកឥតប្រយោជន៍ទេ, ព្រោះថា៖

១០៤- ជនគប្បីយកចិត្តមនុស្សល្មោភដោយឲ្យទ្រព្យ មនុស្សស្អកស្ដម្ភដោយអញ្ជលិកម្ម មនុស្សល្ងង់ដោយបណ្ដោយតាមចិត្ត បណ្ឌិតដោយការនិយាយពាក្យសច្ចៈ ។

១០៥- ជនគប្បីប្រតិបត្តិចំពោះមិត្តដោយសប្បុរសធម៌ ចំពោះផៅពង្សដោយការអើពើចរចាកអារាក ចំពោះស្ត្រីនិងជនបម្រើដោយឲ្យរង្វាន់ និងកិត្តិយស ចំពោះជនក្រៅពីនេះដោយការគោរព ។

រឿងនេះ, គួរយើងធ្វើសន្តិភាពស្ងប់សឹកឥឡូវនេះ ព្រោះស្ដេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**មានតេជានុភាពធំមហិមាណាស់" ។ **ចាក្រពាក**សួរថា៖ "ធ្វើសន្តិភាពស្ងប់សឹកនោះតើធ្វើដូចម្ដេច សូមប្រាប់មកខ្ញុំបាទមើល?" ។ រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**សួរបន្ថែមទៀតថា៖ "សន្ធិសញ្ញាការស្ងប់សឹកនោះតើមានប៉ុន្មានប្រការ?" ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ខ្ញុំបាទនឹងនិយាយប្រាប់ សូមលោកម្ចាស់ចាំស្ដាប់៖

១០៦- ព្រះនរបតី ដែលត្រូវសត្រូវមានកម្លាំងជាងចូលមកប្រយុទ្ធខ្លាំងធ្លាក់ទៅក្នុងឋានៈដ៏លំបាក ហើយមិនអាចនឹងប្រយុទ្ធសងសឹកទៀតវិញបាននោះ គួរគប្បីធ្វើសន្តិភាពស្ងប់សឹកដើម្បីជាការពន្យារពេល ។

១០៧- សន្តិភាពស្ងប់សឹក មានឈ្មោះ ១៦ ប្រការគឺ៖ កបាលៈ ១, ឧបហារៈ ១, សន្តានៈ ១, សំគតៈ ១, ឧបន្យាសៈ ១, ប្រតីការ ១, សំយោគ ១, បុរុសាន្តរៈ ១ ។

១០៨- អទ្ទិស្តនៈ ១, អាទិស្តៈ ១, អាត្មាទិស្ត ១, ឧបគ្រហៈ ១, បរិក្រយៈ ១, ឧច្ឆិន្នៈ ១, បរភូសណៈ ១ ។

១០៩- ស្កន្ធោបនេយៈ ១, សន្តិភាពទាំង ១៦ ប្រការនេះបណ្ឌិតជាអ្នកជំនាញក្នុងការធ្វើសន្ធិសញ្ញាស្ងប់សឹកបានពោលហើយ ។

១១០- ១ ដែលហៅថា **កបាលសន្ធិសញ្ញា** បុគ្គលគប្បីដឹងថាស្ងប់សឹកមានលក្ខន្តិកៈស្មើគ្នាទាំងសងខាង, ២ សន្ធិសញ្ញាណាដែលកើតឡើងដោយការឲ្យ សន្ធិសញ្ញានោះឈ្មោះថា **ឧបហារៈ** ។

១១១- ៣ ដែលហៅថា **សន្តានសញ្ញា** បុគ្គលគប្បីដឹងថាជាសញ្ញាមានការឲ្យធីតាជាភរិយាទុកជាខាងដើម, ៤ ការចងស្ពានមេត្រីមួយអន្លើដោយសប្បុរសទុកជាខាងដើម លោកឲ្យឈ្មោះថា **សំគត**សន្ធិសញ្ញា ។

១១២- **សំគត**សន្ធិសញ្ញានេះ មានចិរវេលាដរាបអស់អាយុ មានអត្ថប្រយោជន៍ស្មើៗគ្នា ក្នុងគ្រាចម្រើនក្តី ក្នុងគ្រាវិបត្តិក្តី ឬក្នុងហេតុការណ៍ណាមួយក្តី មិនដាច់ស្ពានមេត្រីនឹងគ្នាទេ ។

១១៣- **សំគត**សន្ធិសញ្ញានេះ មានគុណលក្ខណៈដូចសុវណ្ណ ព្រោះជាវិធីខ្ពង់ខ្ពស់បំផុត ចួនកាលលោកដែលឆ្មៀវឆ្លាតក្នុងសន្ធិសញ្ញាឲ្យឈ្មោះថា **កាញ្ចន**សន្ធិសញ្ញា ។

១១៤- ៥ សន្ធិសញ្ញាណា ដែលបុគ្គលឧទ្ទិសខ្លួន ឬព្រមឲ្យខ្លួនគិតតែបានសម្រេចសន្ធិសញ្ញានោះ លោកអ្នកឆ្មៀវឆ្លាតក្នុងសន្ធិសញ្ញាឲ្យឈ្មោះថា **ឧបន្យាសះ** ។

១១៥- ៦ សន្ធិសញ្ញាណាដែលធ្វើដូច្នេះគឺៈ កាលដើមយើងបានធ្វើឧបការគុណឲ្យគេ គេត្រូវធ្វើឧបការគុណតបវិញ សន្ធិសញ្ញានោះលោកឲ្យឈ្មោះថា **ប្រតីការៈ** គឺការតបស្នង ។

១១៦- ពុំនោះ “យើងជួយគេ គេក៏ត្រូវជួយយើងវិញ” ដូច្នេះក៏ឈ្មោះថា**ប្រតីការៈ**ដែរ ដូចជាកាលព្រះរាមនិងសុគ្រីពធ្វើសន្ធិសញ្ញានឹងគ្នាដូច្នោះ ។

១១៧- ៧ សន្ធិសញ្ញា ដែលអ្នកទាំងសងខាងមានបំណងដោយប្រពៃ ដើម្បីប្រយោជន៍តែមួយដូចគ្នា ហើយធ្វើសន្ធិសញ្ញានោះ លោកឲ្យឈ្មោះថា **សំយោគ**សន្ធិសញ្ញា (ការរួបរួម) ព្រោះយកការរួបរួមគ្នាជាប្រមាណ ។

១១៨- ៨ ត្រូវទុកឲ្យសេនាជាប្រមុខនៃយោធាទាំងឡាយទាំងសងខាងធ្វើការស្ងប់សឹក សម្រេចដើម្បីប្រយោជន៍ដល់យើងទាំងឡាយ សេចក្តីព្រមព្រៀងយ៉ាងនេះ ហើយធ្វើក្នុងសន្ធិសញ្ញាណា លោកហៅសន្ធិសញ្ញានោះថា **បុរុសាន្តរៈ** ។

១១៩- ៩ “មានតែអ្នកមួយទេ ដែលអាចធ្វើសេចក្តីប្រាថ្នារបស់ខ្ញុំឲ្យសម្រេចបាន” សត្រូវចូលមកសូមធ្វើការស្ងប់សឹកដូច្នេះក្នុងសន្ធិសញ្ញាណា សន្ធិសញ្ញានោះលោកហៅថា **អទ្ទិស្តបុរុស** ។

១២០- ១០ សត្រូវព្រមស្ងប់ធ្វើសឹកដោយការបែងចែកដីមួយចំណែកឲ្យ សន្ធិសញ្ញាបែបនេះលោកជាអ្នកឆ្មៀវឆ្លាតក្នុងសន្ធិសញ្ញាឲ្យឈ្មោះថា **អាទិស្ត** (ការបែងចែកឲ្យ) ។

១២១- ១១ សន្ធិសញ្ញាណា ដែលសម្រេចដោយសែន្យានុភាពរបស់ខ្លួន លោកហៅថា **អាត្មាទិស្ត** (ការឲ្យខ្លួនឯង), ១២ សន្ធិសញ្ញាណាដែលធ្វើដើម្បីរក្សាជីវិតខ្លួន ហើយព្រមប្រគល់សព្វវត្ថុឲ្យដល់សត្រូវ លោកហៅថា **ឧបគ្រហៈ** (ការសូមលា) ។

១២២- ១៣ សន្ធិសញ្ញាណា ដែលព្រមបែងចែកសម្បត្តិក្នុងឃ្លាំងមួយចំណែក ឬពាក់កណ្ដាល ពុំនោះឲ្យទាំងអស់ដល់សត្រូវ ដើម្បីរក្សាទ្រព្យដែលនៅសល់ខ្លះ សន្ធិសញ្ញានោះលោកឲ្យឈ្មោះថា **បរិក្រយៈ** ។

១២៣- ១៤ សន្ធិសញ្ញាណា ដែលព្រមលើកភូមិប្រទេស ដែលឧត្តមទីបំផុតឲ្យសត្រូវ លោកឲ្យឈ្មោះថា **ឧច្ឆិន្នៈ** (ការគាស់រំលើង), ១៥ សន្ធិសញ្ញាដែលព្រមលះបង់ផលព្រះធរណីដែលកើតក្នុងប្រទេសខ្លួនឲ្យសត្រូវ លោកហៅថា **ប្រភូសណៈ** (ប្រដាប់ជនដទៃ) ។

១២៤- ១៦ អ្នកប្រាជ្ញផ្សៀវផ្លាតក្នុងសន្ធិសញ្ញាពោលថា៖ “ការព្រមបែងចែកផលខ្លះក្នុងចំណែកដែលខ្លួនបេះបានហើយលើយកមក” សន្ធិសញ្ញានេះឲ្យឈ្មោះថា **ស្កន្ធោបនេយៈ** ។

១២៥- សន្ធិសញ្ញា ៤ ប្រការទៀតដែលបុគ្គលគួរដឹងគឺ **បរស្បរោបការៈ** (ការធ្វើឧបការៈទៅវិញទៅមក) ១, **មេត្រី** (ការចងស្ពានមេត្រី) ១, **សម្ពន្ធៈ** (ការទាក់ទងគ្នា) ១, **ឧបហារៈ** (ដង្វាយ) ១ ។

១២៦- មានតែ **ឧបហារសញ្ញា**មួយប៉ុណ្ណោះ ដែលខ្ញុំបាទយល់ថាគួរ កាលបើលើក**ឧបហារៈ**ចេញហើយ មេត្រីភាពក៏មិនមាន ។

១២៧- ធម្មតាសត្រូវដែលមានកម្លាំងសែន្យានុភាពច្រើន កាលបើមិនបានធ្វើសោះ ក៏មិនព្រមលើកទ័ពថយទៅវិញ ព្រោះហេតុនោះកាលបើវៀរលែង**ឧបហារៈ**ហើយ សន្ធិសញ្ញាដទៃទៀតមិនមានផ្លូវទេ ។

រាជហង្ស**ហិរណ្យគក៏**និយាយសរសើរថា៖ “លោកប្រធានរដ្ឋមន្ត្រី លោកជាមហាបណ្ឌិត ព្រោះហេតុនោះ ក្នុងវារៈនេះគួរលោកប្រាប់យើងនឹងចាត់ការយ៉ាងណាខ្លះ សូមលោកពន្យល់ឲ្យយើងស្ដាប់តទៅ” ។ ត្មាត**ទុរទសី**ឆ្លើយថា៖ “អ៊ាំ! ហេតុអ្វីក៏លោកម្ចាស់ពោលដូច្នេះ?” ។

១២៨- បើក្នុងថ្ងៃនេះ ឬក៏ក្នុងថ្ងៃស្អែក សត្វនឹងត្រូវវិនាស ដោយក្ដីទុក្ខ និងជំងឺបៀតបៀន នរណាហ៊ានប្រព្រឹត្តធ្វើអំពើខុសចាកគន្លងធម៌ព្រោះតែរក្សារាងកាយ? ។

១២៩- មែនពិត, ជីវិតសត្វទាំងឡាយឃ្លេងឃ្លោងណាស់ ដូចជាការញាប់ញ័រនៃស្រមោលព្រះចន្ទ្រក្នុងទឹក កាលបើដឹងថាជីវិតមានលក្ខណៈយ៉ាងនេះហើយ បុគ្គលគប្បីប្រព្រឹត្តកល្យាណធម៌ជានិច្ច ។

១៣០- ([១]) កាលបើបុគ្គលពិចារណាឃើញច្បាស់នូវសំសារវដ្តនេះថា បាក់បែកប្រេះឆាឆាប់ក្នុង

---

[១] ហិតោបទេសភាគីវៈ បុស្តកាលយៈ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺភាពជាធំលើផែនដី (ស្ដេច) នេះរលត់រលាយទៅក្នុងមួយខណៈ ប្រៀបដូចពពកដែលខ្យល់ផាត់, ការបរិភោគកាមមានមធុរសតែមួយភ្លែត ប្រាណគឺជីវិតសត្វទាំងឡាយញាប់ញ័រឃ្លេងឃ្លោងដូចដំណក់ទឹកនៅលើចុងស្មៅ ឯព្រះធម៌ទើបជាសំឡាញ់ដ៏ក្រៃលែង ព្រោះដឹកនាំសត្វទៅកាន់បរលោកនាយ ។

មួយខណៈ ប្រៀបដូចស្រមោលក្នុងទឹក គប្បីរកសេពគប់មួយអន្លើដោយសប្បុរសទាំងឡាយ ដើម្បីរកធម៌ផង ដើម្បីរកសេចក្ដីសុខផង ។

ព្រោះហេតុនោះឯង តាមសេចក្ដីយល់ឃើញខ្ញុំបាទថា គួរតែធ្វើយ៉ាងនេះឯង, ព្រោះថា៖

១៣១- ថាបើយកអស្វមេធៈមួយពាន់ដង និងសច្ចៈតែមួយមកឡើងកាន់ត្រាជូហើយថ្លឹងមើលសច្ចៈតែមួយនេះឯងមានទឹកទម្ងន់ធ្ងន់អនេកជាងអស្វមេធៈទាំងពាន់ដោយពិត ។

ព្រោះហេតុនោះ សូមឲ្យភូមិបាលទាំងពីរធ្វើសច្ចាបណិធានស្បថទុកខាងដើមនៅក្នុងនាមនៃសច្ចធម៌ ហើយធ្វើសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាពឈ្មោះ **កាញ្ចនសច្ចៈ**នេះចុះ ។ **ចាក្រពាកសវិជ្ជៈ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីពោលថា៖ “ធ្វើយ៉ាងនេះត្រឹមត្រូវហើយ” ។ ក្នុងកាលនោះឯង, រាជហង្សហិរញ្ញគក៏បូជាត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីដោយគ្រឿងប្រដាប់ទាំងឡាយមានសំពត់គ្រឿងអលង្ការដ៏ច្រើន ។ ឯត្មាត**ទុរទសី**បានគ្រឿងបណ្ណាការច្រើនហើយត្រេកអរសាទរក្រៃលែង ហើយអញ្ជើញ**ចាក្រពាកសវិជ្ជៈ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីទៅទីលំនៅនៃក្ងោក**ចិត្រពណ៌** ។ ស្ដេចក្ងោក**ចិត្រពណ៌**រៀបចំទទួល**ចាក្រពាកសវិជ្ជៈ**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីដោយកិត្តិយសដ៏ក្រៃលែងតាមពាក្យត្មាត**ទុរទសី** ធ្វើសន្ធិសញ្ញាសន្តិភាព ហើយបូជា**ចាក្រពាក**ប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីដោយវត្ថុមានតម្លៃផ្សេងៗ រួចស្រេចហើយទើបបញ្ជូនត្រឡប់ទៅកាន់សំណាក់រាជហង្ស**ហិរញ្ញគក៏**វិញ ។ ត្មាត**ទុរទសី**ជាប្រធានរដ្ឋមន្ត្រីពោលដាស់តឿនតទៅទៀតថា៖ “ទេវៈ! សេចក្ដីប្រាថ្នាដែលយើងតាំងទុកហើយនោះ បានសម្រេចបសិទ្ធផលស្រេចបរិបូណ៌ហើយ គួរយើងយាត្រាទ័ពត្រឡប់ទៅកាន់វិន្ធ្យបព៌តទីឋានយើងវិញក្នុងកាលឥឡូវនេះឯង” ។ សព្វសត្វជាបរិវារទាំងឡាយ ក៏បានត្រឡប់កាន់ទីឋានផ្ទះសំបែងជួបមុខកូនប្រពន្ធញាតិមិត្តខ្លួនវិញ បានទទួលកិត្តិយសជាផលសមតាមចិត្តប្រាថ្នា សុខក្សេមក្សាន្តរៀងខ្លួនសព្វគ្នាទៅហោង ។

មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន**ក្រាបបង្គំទូលព្រះរាជាកុមារទាំងឡាយថា៖ “ទ្រង់! នៅសល់អ្វីដែលទូលបង្គំត្រូវថ្វាយទៀត, សូមទ្រង់ទាំងឡាយមានព្រះបន្ទូលមកចុះ?” ។ ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយមានព្រះបន្ទូលត្រាស់តបថា៖ “បពិត្រលោកអាយ៌ៈ! ដោយករុណាធម៌ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់របស់លោក ទើបយើងខ្ញុំទាំងឡាយបានចេះដឹងអង្គការគ្រប់គ្រងរាជ្យគ្រប់ប្រការ អាស្រ័យគុណធម៌នេះ យើងខ្ញុំនឹងមានសេចក្ដីសុខសេចក្ដីចម្រើនច្រើនប្រការណាស់” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន**ថ្វាយសេចក្ដីបន្ថែមជាគ្រឿងបំពេញព្រះទ័យថា៖ “សេចក្ដីនេះពិតយ៉ាងនេះហើយ តែគួរបំពេញសេចក្ដីខាងចុងទីបំផុតថ្វាយទៀតថា៖

១៣២- សូមសន្តិភាពចូរមានដល់ព្រះរាជាទាំងពួងទាំងឡាយផង ដល់ព្រះរាជាទាំងឡាយដែលមានជ័យផង ហើយសូមឲ្យមានបីតិបាមោជ្ជរីករាយសប្បាយគ្រប់កាលទាំងពួង! សូមកិត្តិយសខ្ពង់ខ្ពស់

ចូរវឌ្ឍនាការចម្រើនដល់លោក ដែលប្រព្រឹត្តកុសលកម្មឲ្យបានស្ថិតស្ថេរចេរកាលវែងទៅ! សូមនីតិសាស្ត្រដែលទុកដូចជានាងវារវិលាសិនី ចូរស្ថិតជិតស្និទ្ធនៃបនិត្យព្វដ៏ខរានៃមន្ត្រីទាំងឡាយ ហើយជុម្ពជប់នូវមាត់អស់កាលជានិច្ចនិរន្តតទៅ! សូមសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្តដ៏ធំក្រៃលែង ចូរមានដល់ប្រជាជនទាំងឡាយរាល់ទិនទិវារាត្រីគ្រប់កាលទៅហោង! ។

១៣៣- ([១]) ព្រះលក្ស៊ី ជាបុត្រីនៃបព៌តហិមពាន្ត ជាសក្តិនៃព្រះនរាយណ៍ ជាមកុដនៃព្រះអាទិត្យ និងព្រះចន្ទ្រដែលជាអ្នកនាំលោក ជាអ្នកប្រទានផលធារាហូរចេញពីដួងចិត្ត គឺស្រះមានសៈដូចផ្ទែកបន្ទោរផ្សាយពន្លឺរស្មីភ្លឺឆ្វៀលច្រវាត់ស្ថិតស្ថេរនៅដរាបណា សូមកថាសង្គ្រោះពោលគឺស្រីហិតោបទេសរបស់មហាបណ្ឌិត**នារាយណៈ** ដែលលោករចនាចងក្រងមកទុកដូចជាភ្នំមាស គឺភ្នំហិមាលយា ឬព្រះអាទិត្យ ដែលមានពន្លឺភ្លឺរុងរឿងសន្ធោសន្ធៅប្រាកដដូចជាពន្លឺភ្លើងប្រល័យលោកនេះ ផ្សាយចេញទូទៅពាសពេញសកលលោក ហើយស្ថិតស្ថេរចេរកាលនៅដរាបនោះ ។

១៣៤- កថាសង្គ្រោះនេះ គឺព្រះរាជាអង្គណាបានសូមឲ្យមហាបណ្ឌិតសរសេរចងក្រងទុកផ្សាយទូទៅដោយព្យាយាមដ៏ប្រពៃ សូមព្រះរាជាអង្គនោះដែលទុកដូចជាព្រះចន្ទ្រពេញវង់មានពន្លឺភ្លឺត្រចះ ដ៏មានសេរីកណ្ដាលនភាល័យប្រទេស ឈ្នះអស់មារសត្រូវគ្រប់ប្រការទៅហោង! ។

កថាសង្គ្រោះទី ៤ ឈ្មោះសន្តិភាព ដែលមានក្នុងហិតោបទេសចប់តែប៉ុណ្ណេះ ។

ហិតោបទេស ចប់តែប៉ុណ្ណេះ ។

សូមសុភមង្គល ដ៏ច្រើនក្រៃលែងកើតមានដល់សព្វសត្វទាំងឡាយ! ។

វត្តឧណ្ណាលោមនៅថ្ងៃ ៧ ៦ ១១ ឆ្នាំថោះត្រីស័ក ព.ស. ២៤៩៤

ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ៦ ខែតុលា គ.ស. ១៩៥១

សរសេរចប់នៅម៉ោង ១២ ខ្ទះ ១៥ នាទីពេលព្រឹក ។

---

[១] ហិតោបទេសភាគីវៈ បុស្តកាលយ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ សូមព្រះឥន្ទ្រាធិរាជវាសវៈបង្អុរនូវភ្លៀងដែលសព្វសត្វប្រាថ្នាឲ្យត្រូវតាមកាល ដើម្បីឲ្យធញ្ញជាតិដុះលូតលាស់ បូរិបូណ៌ដេរដាសពាសពេញភូមិឋានឡើង សូមប្រមុខនៃព្រាហ្មណ៍ព្រឹទ្ធបណ្ឌិតកវីប្រព្រឹត្តបំពេញព្រះទ័យទេពតាទាំងឡាយដោយគ្រឿងពលីទាំងឡាយ ទៅតាមយញ្ញពិធីសព្វៗកាល សូមសង្គមនៃសាធុជនទាំងឡាយ មូលមិត្តព្រមព្រៀងគ្នាកៀរគរប្រមែប្រមូលសេចក្ដីសុខឲ្យកើតទូលំទូលាយត្រឡុងត្រឡាយឡើងរហូតដល់កល្បវសាន្ត សូមឲ្យភ្នំធំគឺទុរជនអាក្រក់សាមាន្យរឹងក្រៃលែង រងនូវស៊ីម៉ងត៍រឹង ហើយ គេផ្ដាញ់បានដោយកម្រនោះ ដល់នូវសេចក្ដីហិនហោចខ្លោចផ្សាសាបលាញសូន្យ អន្តរធានបាត់បង់ទៅ កុំឲ្យសល់ដល់ម្នាក់ឡើយ ។

ជាទីរឭកការនៅចាំវស្សា ព.ស. ២៤៩៤
សុភាសិតមិនចេះស្លាប់

កើតជាអង្គ	ពង្សជាមនុស្ស	ប្រុសឬស្រី
មានសម្តី	ថ្វីគំនិត	គិតគ្រប់ប្រាណ
ត្រូវប្រឹងរៀន	រៀនឲ្យចេះ	ចេះចំណាន
ទើបជាតិបាន	ឋានខ្ពង់ខ្ពស់	យសថ្កុំថ្កើង ។